

Møte for lukkede dører, Stortinget 2. september 1921

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 2. september 1921 kl. 17.00.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

1. Innstilling fra næringskomite nr. 1 om godkjendelse av de av handelsdepartementet avsluttede kontrakter om kjøp av kul; a) med Bjørnøen A/S Stavanger om 70 000 ton samt bemyndigelse for departementet til eventuelt innkjøp av yderligere 12 000 ton fra samme selskap, b) med Kings Bay Kul Comp. A/S Aalesund om tilsammen 80 000 ton og c) med Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S Kristiania om 40 000 ton. (Innst. S. C.)
2. Referat.

Præsidenten: Møtet er foreslaaet sat for lukkede døre.

Bernhard Hanssen: Maa jeg spørre om grunden til at dette møte sættes for lukkede døre?

Præsidenten: Den stortingsmeddelelse, som denne indstilling er basert paa, er hemmelig, og ved konferance med handelsministeren, har præsidenten bragt paa det rene at han ønsker forhandlingerne om denne indstilling for lukkede døre. Da har præsidenten intet andet at gjøre end at foreslaa møtet sat for lukkede døre.

Statsraad Mowinckel: Jeg har selv spurt, hvorfor det egentlig var nødvendig, at indstillingen om denne sak blev behandlet for lukkede døre. Det svar som jeg har faaet paa mine undersøkelser er slik, at jeg tror, at det er heldig, at ialfald endnu iaar denne sak behandles for lukkede døre. Forholdet er jo, at det her gjælder meget store økonomiske interesser for staten vis a vis Spitsbergen. Man har ment, at det ikke var heldig offentlig at lægge frem, hvor store den norske stats interesser er paa dette omraade, saa længe spørsmålet om den norske suverenitet paa Spitsbergen er uavgjort. Det er ut fra dette syn, at man har ment at det var heldig, at saken endnu behandledes for lukkede døre. Jeg antar og vil haabe, at det er sidste gang slikt er ønskelig. Jeg for min part vilde gjerne ha set, at saken var kommet saa langt, at den kunde ha været behandlet for aapne døre, men jeg kan ikke si andet end, at jeg har fundet at burde bøie mig for de hensyn, som har været fremført for mig til fordel for at dette spørsmaal ialfald iaar blev behandlet for lukkede døre.

Bernhard Hanssen: Jeg finder det meget uheldig, at denne sak skal behandles for lukkede døre. Det gir anledning til adskillige rygter og delvis ogsaa adskillige overdrivelser. Man mener nu tildels ute blandt publikum at kunne fastslaa, at den norske stat har bundet sig til endel taabelige overenskomster med hensyn til Spitsbergen og Bjørnøen, som vil koste vort land overordentlig mange penge, og summene blir gjerne meget større

end de i virkeligheten er. Jeg kan ikke riktig forstaa værdien av den begrundelse, som statsraad Mowinckel fremkom med. For om den norske stat desværre har paatat sig overordentlig store tapbringende forpligtelser paa Spitsbergen, skal man vel ikke derfor si, at den egentlig har nogen særlig interesse i suvereniteten. Der maa nok ofres adskillig for den og jeg kan ikke tro, at det vil genere nogen om folk faar vite det. Jeg synes det er saa ofte tale om hemmelighetskrammeri og ofte tale om ubetimeligheten av at holde hemmelige møter der hvor det virkelig kan være grund til det, men at holde dette hemmelig, at man gaar hen og kjøper kul til overordentlig høie priser, nær sagt til priser, som man ikke kjender, det skjønner jeg ikke at der kan være nogen grund til.

Rustad (komiteens ordfører): Komiteen fik meddelelsen som hemmelig og maatte selvfølgelig da avgi indstillingen paa samme maate. Hvis man har læst stortingsmeddelelsen vil man se, at der er enkelte punkter der, som kan være litt ømtaalige; statsraaden har jo desuten gjort rede for det. Men der kan da ikke være noget i veien for at offentliggjøre titlen paa det, om indkjøp av saa og saa mange tusen ton kul fra Spitsbergen og fra Bjørnøen. Det maa da kunne offentliggjøres efterat møtet er slut, saa at man forhindrer noget saadant som av Bernhard Hanssen uttalt om eventyrlige rygter om saadanne forfærdelig indkjøp.

(Andersen Grimsø: Manuskriptet til innlegget er forsvunnet.)

Bernhard Hanssen: Hr. Rustad, sakens ordfører, kom med en opsigtsvækkende opplysning. Han sa "Stortingets godkjendelse av dette kjøp". Rigtignok staar det i indstillingens overskrift: "Indstilling fra næringskomiteen nr. 1 om godkjendelse", men det er da vel ikke meningen at Stortinget idag skal godkjende disse transaksjoner? Det er vel bare referat av titelen paa selve stortingsmeddelelsen, hvorefter departementets kontrakter er godkjendt ved kongelig resolution. Er det meningen at Stortinget idag skal godkjenne disse overordentlig tvilsomme og risikable transaksjoner vil jeg rigtignok si, at det er dobbelt nødvendig at denne sak behandles for aapne dører, og at den blir undergit en ganske anden reel behandling i komiteen end den hittil har været gjenstand for. Det vil jeg faa lov til at si. Det er dog ingen godkjendelse vi her indbydes til; hvis det er meningen blir man jo nødt til at foreslaa saken oversendt Odelstinget.

C.O. Lund: Jeg vil slutte mig til den ærede representant hr. Bernhard Hanssen i hans ønske om at denne sak skal behandles for aapne dører. Hvis jeg ikke husker feil var det argumentationen første gang vi behandlet disse spørsmåal, og vi skulde behandle dem for lukkede dører, at de forskjellige stater som er interessert i Spitsbergen-spørsmålet skulde være enig om paa en eller anden maate - stiltiende eller efter avtale, det vil jeg ikke ha sagt noget om, men der skulde i hvert fald være en viss enighet om at de enkelte stater ikke skulde interessere sig paa Spitsbergen, og derfor skulde det

ikke gjøres bekjendt at den norske stat interesserte sig der ved at laane penger til disse selskaper som arbeider paa Spitsbergen. Imidlertid har det staat i aviserne at den svenske stat har interessert sig paa samme maate likeoverfor det svenske selskap som arbeider paa Spitsbergen, likesom vi nu har gjort overfor de norske selskaper. Fra Sveriges side er der altsaa ikke iagttat nogen hemmelighetsfuldhet med hensyn til det spørsmaal, hvor meget det har støttet sit selskap med, og det forekommer mig at det da heller ikke kan være nogensomhelst grund for os til at holde dette spørsmaal hemmelig. Og vi maa ikke tro, at ikke alle de andre interesserte, fordi vi behandler dette for lukkede dører, vet om at disse selskaper faar de penger de behøver, men overfor det norske folk tror jeg det er paakrævet at dette spørsmaal blir behandlet for aapne dører, saa statens forhold til Spitsbergen og disse selskapers forhold paa Spitsbergen og utsigterne til at det kan bli en bedrift som vi kan ha nogen glæde av i fremtiden, kan komme under offentlighetens kritik. Jeg føler mig ikke forvissat om at den norske stat vil undgaa et betydelig tap paa disse affærer; jeg antar at adskillige av de millioner vi nu har laant eller skal laane maa ansees at være tapt. Det er min tro. Det er almindelig kjendt at en stor del av de kul som kommer specielt fra Bjørnøen er litet skikket til dampkul; i hvert fald de som hittil er utvundet har været saa befængt med slag at de har maattet blandes op med andre kulsorter for at kunne brukes. Nu paastaaes det ogsaa at Spitsbergen-kullene er litet brukbare; specielt paastaaes det at de smuldrer for hurtig op. Jeg tror, at hvis vi skal komme tilbunds i disse ting, saa bør behandlingen foregaa offentlig, saa offentligheten faar anledning til at criticere det. Da faar vi først den fulde sandhet at vite: Hvad er disse kulgruper paa Spitsbergen værd, og hvor længe bør staten ofre millioner paa disse selskaper, som jeg har indtryk av ofrer alt for litet paa sine interesser? Hvis de norske selskaper, som har disse store interesser, mener at disse interesser er saa meget værd, mener jeg at de folk som har alt nedlagt millioner der, faar ofre noget selv og ikke bare flyte paa staten. Nu synes jeg at de flyter for meget paa staten med betydelig risiko for staten. Derfor holder jeg paa offentlig behandling.

Præsidenten: Præsidenten maa henstille at man ikke kommer ind paa specialbehandling av denne sak før det er avgjort om møtet skal sættes for lukkede døre.

Rustad: Ordet "godkjendelse" var ved en feil kommet ind da jeg nævnte det. Det skulde selvfølgelig ikke været der. Det staar i meddelelsen, men det hele er jo ordnet ved kgl. resolution, og det er en meddelelse til Stortinget om at saa er skedd. Selve kjøpet anser jeg ikke det spor av hemmelighetsfuldt. Det var det jeg mente skulde offentliggjøres; men det er altsaa disse ømfindtlige ting internasjonalt set, som henger med her, som det kanskje vil være heldig ikke at offentliggjøre. Hele saken synes jeg ikke burde være hemmelig, og ifjor da vi behandlet Stortingsmeddelelse nr.

18 blev det, ved en indstilling som er like saa fyldig som denne, behandlet for aapne døre.

Statsraad Mowinckel: Intet skulde være mig kjærere end om denne sak kunde behandles for aapne døre. Jeg vilde likefrem ønske at den kunde behandles for aapne døre. Naar man ser hvilke røverskriverier det blir til i pressen om disse ting, vil det være overordentlig heldig; men efter de undersøkelser jeg har anstillet, kan jeg for min part ikke si at det godt gaar an at forhandle for aapne døre netop slik som situationen nu er. Hr. C.O. Lund nævnte Sverige. Men der er jo en kolossal forskjjel paa Sveriges stilling og Norges stilling i disse forhold, for Norge holder jo paa at arbeide med sin suveränitet paa Spitsbergen. Sverige har ikke faat Spitsbergen i present, det har vi faat, og vi er endnu ikke sikker paa hvordan denne present ser ut og under hvilke former vi blir nødt til at motta den. Netop i disse dage arbeider vi med et meget viktig spørsmaal vedrørende vore fremtidige forhold til Spitsbergen. Vi staar forhaabentlig likeoverfor avslutningen av de midlertidige forhandlinger, som har været ført med England om Spitsbergen, og da er det jeg for min part ikke tør uttale mig om hvorvidt det er heldig netop nu i disse dage at lægge offentlig frem de sterke økonomiske forhold, hvori den norske stat er kommet til disse Spitsbergenselskaper. Hr. C.O. Lund holdt jo et helt realitetsforedrag, saa jeg fandt det rimelig at præsidenten skred ind likeoverfor det; men jeg vil ikke følge hans eksempel. Jeg skal ikke komme ind paa realiteten. Jeg vil bare si, at de transaktioner og de avtaler som har fundet sted for Spitsbergens vedkommende, ligger længe foran den nuværende regjeringens tid. - Som sagt, hvis Stortinget finder efter dette jeg har sagt at kunne ta ansvaret for at dette behandles offentlig, kan ikke jeg gjøre noget med det. Personlig vilde jeg gjerne se det, men som sagt, jeg synes efter alt hvad jeg har hørt, at det er forbundet med en viss risiko netop i disse dage at behandle dette spørsmaal offentlig.

Præsidenten: Præsidenten har sat dette møte for lukkede døre og finder det derfor rigtigst allerede straks at foreslaa, at regjeringens medlemmer og funktionærer ved Stortingets kontor, samt Stortingets referenter gives adgang til møtet.

Castberg: Det kan da ikke stemmes over det førend det er avgjort om det skal være møte for lukkede døre.

Præsidenten: Møtet er sat for lukkede døre. Vi har regjeringens medlemmer tilstede.

Castberg: Møtet kan ikke lukkes og den bestemmelse fattes før det er avgjort av Stortinget. Det kan ikke stemmes over det. Statsraad Mowinckel har ret i, at man kan ikke debattere realiteten uten at Stortinget har besluttet at sette møtet for lukkede døre.

Buen: Vi har brukt og det er i kontakt med gammel praksis, at præsidenten setter møtet for lukkede døre, og saa avgjør Stortinget om møtet skal aapnes eller ikke. Det er rigtig av præsidenten at faa det spørsmål avgjort, hvorvidt regjeringens medlemmer skal være tilstede eller ikke.

Præsidenten: Præsidenten vil fastholde sit forslag, og anser det for ganske korrekt naar man ikke har aapnet dørene.

Castberg: Dette er at gaa et skridt videre end reglementet tillater. Jeg stemmer imot. Det er aldeles uriktig.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes mot 1 stemme.

Præsidenten: Handelsdepartementets chef har ytret ønske om at to herrer fra departementet blir git adgang til møtet. Det vil bli avgjort naar det er endelig avgjort hvorvidt dørene skal aapnes eller ikke.

W. Konow: Jeg har som de øvrige talere, som har uttalt sig her, ikke meget tilovers for at holde dette møte for lukkede døre; men det som jeg synes er av den største viktighet er, at man i de beslutninger man fatter ogsaa faar uttrykt det, som er Stortingets vilje. Her er konklusjonen i forslaget: Meddelelsen vedlægges protokollen. Der er intet i indstillingen som behøver at behandles for lukkede døre. Ifjor var det samme tilfældet. Der var intet i indstillingen da, som behøvet at betinge en forhandling for lukkede døre, men da var indstillingen selv offentlig, uagtet propositionen var hemmelig. Da jeg skulde undersøke hvad indstillingen var, skulde jeg da læse denne offentlige indstilling, men der staar kun dette som begrundelse, efter at man har sagt at der er gjort god rede for hele saken i stortingsmeddelelse nr. 18, som forøvrig ikke findes i stortingsforhandlingerne, ti den var hemmelig - at idet komiteen henviser til forslaget, indstiller den til Stortinget at fatte saadan beslutning: Stortingsmeddelelse nr. 18 1920 vedlægges protokollen. Paa den maate taper man oversigten over saken. Der var dengang git anledning til en kontrakt paa millioner likesom nu. Det er i det hele tat saa at hvis vi vedtar at ogsaa nærværende indstilling eller nærværende stortingsmeddelelse skal vedlægges protokollen, saa har vi bevilget i virkeligheten over 20 millioner til indkjøp av kul, og hvormeget der er tapt av dette, vet vi ikke. Dette at det holdes hemmelig, at det ikke engang fattes beslutning om hvad man egentlig bestemmer, men at det skal indeholdes i, at en proposition, en meddelelse vedlægges protokollen, det er det som jeg synes er det værste. Det er derved man skjuler for fremtiden hvad man egentlig har besluttet, for man har i virkeligheten ved denne form intet besluttet. Jeg synes nok at man maatte kunne holde møtet for aapne dører. Men da synes jeg ogsaa at komiteen skulde indstille paa hvad saken virkelig gjælder og ikke bare dette at meddelelsen vedlægges protokollen. Paa den maate leker vi blindbuk med os selv, og de kommende Storting vet i virkeligheten ikke hvad der

foregaar, før de skal rote det op paa kontoret. Jeg vil henstille at hvis vi skal holde møte for aapne dører, at da komiteen indstiller paa de beslutninger som nu skal fattes, og at man da kanskje fra den foredragende statsraads side faar vite hvordan det staar sig med de penge man anvender til disse formaal. Forøvrigt er jo det avgjort i Paris, at Norge skal ha Spitsbergen. Det skal være norsk eiendom. Men selve grubeloven, ordningen med gruberne og bergverksdriften er ikke avgjort. Saaledes staar det nu. Om det egentlig er saa nødvendig at man av den grund skal hemmeligholde selve behandlingen av dette spørsmaal vet jeg ikke. Men jeg er tilbøielig til der at følge statsraadens forslag. Der er et visst ansvar ved at beslutte at en sak skal behandles for aapne dører, naar vedkommende representant for regjeringen anbefaler at man bør behandle den for lukkede dører.

C.O. Lund: Jeg mener det er uriktig at si det at jeg gik utenfor diskussionens ramme nu, da jeg hadde ordet, og at jeg indlot mig paa realiteten i en utstrækning som ikke hørte hjemme her ved denne anledning. Jeg forstaar ikke, hvorledes man helt ut kan avgjøre det spørsmaal aapne eller lukkede døre, naar min argumentation er den at vi ved den behandling, saken hittil er blit til del, savner adskillige opplysninger, savner den indgaaende kritik som jeg mener vi kun kan faa ved at offentligheten gis anledning til at diskutere affæren derigjennem at den behandles for aapne døre. Jeg mener ikke at være gaat for langt. Forsaavidt præsidenten sigtet til mig, saa maa jeg selvfølgelig i ærbødighet bøie mig for præsidentens avgjørelse, men jeg anerkjender ikke dens rigtighet. Dertil har jeg videre at bemerke, at jeg hørte statsraaden si, at forskjellen mellem Sverige og os var den at Sverige ikke hadde faat Spitsbergen som present, men det hadde vi faat. Ja det gjør ikke spor virkning paa mig. For jeg mener at den beslutning som er fattet om at Spitsbergen skal undergis Norges overhøihet, blir nok staaende ved magt enten vi behandler dette for aapne dører eller ikke. Ti ingen skal faa mig til at tro, at engelske, danske, hollandske eller svenske interesser et øieblik er i tvil om at Norge allerede hittil har forstrukket Spitsbergenkompanierne med adskillige millioner og fremdeles agter at gjøre det. Og da er det bare at leke blindbuk med sig selv.

Bernhard Hanssen: Med hensyn til presenten vil man kanskje erindre at jeg i sin tid stillet mig meget skeptisk likeoverfor værdien av Norges overtagelse av Spitsbergen. Jeg trodde dengang og tror fremdeles at vi ikke vil faa nogen glæde av denne present. Naar statsraad Mowinckel uttaler at denne saks forskjellige behandling eller disse bevilgninger laa langt foran den nuværende regjering, saa vil jeg faa lov til at si, at de bevilgninger eller foranstaltninger som blev gjort i 1919 og maaske ogsaa i 1920 var fuldt forsvarlige og paakrævet, da man dengang stod oppe i forhold der tvang os likefrem til at sikre os kul, saavidt muligt, i den nærmeste fremtid. Men disse forhold er ikke tilstede i 1921, og det er noget ganske andet

hvad den nuværende regjering har gjort ved at kjøpe kul fra Bjørnøen i 1921 i maanederne juni og juli.

Præsidenten: Undskyld at præsidenten avbryter. Der vil bli anledning for hr. Bernhard Hanssen at komme ind paa det senere.

Bernhard Hanssen: Jeg vil kun svare statsraaden paa, at her foreligger et ganske andet moment for offentlighet nu og et ganske andet ansvarsmoment for Stortinget. Skal dette være at strø sand paa disse beslutninger, saa maa vi forlange fuld offentlighet, saa kan Stortinget avgjøre siden, enten det vil strø sand paa eller ikke. Jeg er tilbøielig til at støtte de uttalelser som kom fra hr. Konow, at saken behandles offentlig, og at komiteen velvillig optar den til fornyet indstilling, og indstiller offentlig og gir os fuld rede paa saken. Jeg henstiller til præsidenten at opta det forslag.

Wollnick: Jeg vil først forhøre, om det er saa, at hr. Bernhard Hanssen har fremsat forslag om at dette møte skal holdes for aapne døre. Hvis saa ikke er skedd, vil jeg henstille til hr. Bernhard Hanssen at fremsætte det forslag, som jeg vil anbefale paa det bedste og som jeg vil stemme for. Det kan være vel og bra at man vil ta hensyn til andre nationer, men først og fremst maa vi ta hensyn til vort eget folk og gi det fuld rede paa hvad der er passert i et saa viktig forhold som dette. Og jeg kan ikke tænke mig muligheten av at Stortinget vil gaa med paa at behandle denne sak for lukkede dører.

Præsidenten: Hr. Bernhard Hanssen har nu fremsat forslag om at saken behandles for aapne dører. Præsidenten har foreslaat at saken behandles for lukkede dører. Mot dette staar altsaa Bernhard Hanssens forslag om forhandlinger for aapne dører.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes mot 26 stemmer.

Statsraad Mowinckel: Jeg vil henstille til præsidenten, at man gir generaldirektør Stuevold-Hansen og industridirektør Batt, den sidste i handelsdepartementet, adgang til at overvære møtet.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar, at de 2 herrer, generaldirektør Stuevold-Hansen og industridirektør Batt, gis adgang til møtet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Til behandling for lukkede døre foreligger:

Indstilling fra næringskomite nr. 1 om godkjendelse av de av handelsdepartementet avsluttede kontrakter om kjøp av kul: a) med Bjørnøen A/S. Stavanger om 70 000 ton samt bemyndigelse for departementet til eventuelt indkjøp av yderligere 12 000

ton fra samme selskap, b) med Kings Bay Kul Comp. A/S. Aalesund om tilsammen 80 000 ton og c) med Store Norske Spitsbergen Kul Kompani A/S. Kristiania om 40 000 ton. (Indst. S. C.)

Saken i sin almindelighet undergaves debat.

Bernhard Hanssen: Som jeg allerede har nævnt under den foreløbige debat, har jeg fundet det forsvarlig, at man tidligere i 1919 og endda saa sent som i 1920 søkte at sikre sig paa bedste maate de for landet nødvendige kul, selv om det skulde være ved ofre fra statens side. Men jeg kan ikke finde, at disse forhold nu lenger er tilstede, og jeg kan derfor ikke finde det forsvarlig, at man saa sent som sommeren 1921 gaar videre og slutter store kontrakter med millionforskud til de forskjellige selskaper, forskud der saavidt jeg skjønner er saa store, at de langt overstiger selve prisen for kullene i det aapne marked. Naar disse forskud er opbrukt, maa vel staten atter træde støttende til, og ingen vet nærsagt, hvor dette ender. Jeg ser ingen grund til, at man nu skulde gaa videre, og jeg synes ikke, at statens finanser er i den stilling, at man her kan gaa hen nærsagt og øse penger ut i millioner til foretagender, der saavidt jeg kan forstaa ikke er rentable og regningssvarende. Hertil kommer jo ogsaa, at kvaliteten av de kul, som man faar spesielt fra Bjørnøen, er av saa tvilsom art, at det er meget vanskelig, saavidt jeg har hørt, at faa private til at benytte dem, og de kan meget daarlig benyttes som dampkul paa grund av den store askegehalt. Jeg vil idetheletat si, at denne Stortingsmeddelelse for mig har været en stor skuffelse, og jeg kan ikke - uten at si fra - gaa med paa at strø sand paa, hvad der er gjort. Men det kunde nok være av interesse, før man endelig tok sit standpunkt, at høre nærmere spesifiseret, hvad man skal gi for kullene her, om der er opsat nogen bestemt kontraktspris til syvende og sidst for kullene levert i Norge, og hvorledes man anskuer avsetningsmulighetene for den store mængde av forholdsvis slette kul, som man her kontraherer.

Statsraad Mowinckel: De bebreidelser, som fra hr. Bernhard Hanssens side rettes mot regjeringen, for at den skulde ha fortsatt med kulindkjøp paa Spitsbergen, er noksaa uretfærdige. Forholdet er jo det, som jeg sa isted, da jeg hadde ordet, at disse avtaler med de spitsbergenske kulkompanier ligger langt før den nuværende regjerings tid. Jeg tror ikke, at den nuværende regjering har avsluttet en eneste kontrakt med Spitsbergen om kulleverance, saa ogsaa de kontrakter, som er avsluttet iaar, er avsluttet før den nuværende regjerings tid. Men det som var grunden til, at staten i det hele tat indlot sig paa Spitsbergen, det var først og fremst det, som ogsaa hr. Bernhard Hanssen fremholdt, at det var ønskelig at sikre sig kul. Derved gav man igrunnen selskaperne en lillefinger, som medførte, at det blev vanskelig at trække sig tilbake. De kul, som man kontraherte og som man fik ved disse overenskomster, var til stor nytte; man skaffet derved Norge og særlig Nord-Norge kul paa et meget kritisk tidspunkt, man skaffet kul til vore dampskibe og ogsaa kul til husholdningerne nordpaa, og

forsaavidt hadde man en stor og direkte fordel av dem. Men den anden og væsentligste aarsak til, at man indgik kontrakter med kulkompanierne paa Spitsbergen og Bjørnøen, det var for at redde dem for Norge. Forholdet var jo det, at paa den tid kunde disse store Spitsbergenkompanier sælge sine eiendele med fordel til utlandet, og da de økonomisk saa fremtiden noksaa betænkelig imøte, saa søkte de den norske regjering og sa, at økonomisk vil det være en fordel for dem at sælge sine eiendomme til utlandet, men at de forstod at det nationalt vilde ha sine betænkeligheter. Den norske regjering fandt dengang - og den konfererte før den tok standpunkt til disse ting med gruppeførerne og Stortingets præsidenter, altsaa med repræsentanter for de forskjellige partier i Stortinget - den fandt den gang ikke mindst efter de konferanser, som hadde fundet sted med ledende stortingsmænd, at det vilde være overmaade beklagelig, ja betænkelig, om disse store norske eiendomme paa et tidspunkt, da Norge var lovet suvereniteten over Spitsbergen, gik over paa utenlandske hænder, og man besluttet da at hjelpe disse store kompanier ved at kjøpe kul fra dem. Tildels fik vi mange kul, tildels ogsaa gode kul og tildels var de forskud, som Staten maatte sætte sig i som f.eks. for Kings Bay's kullenes vedkommende mere end innbetalt i løpet av ifjor. Imidlertid blev vanskelighetene for Spitsbergenkompanierne og Bjørnøenkompanierne stigende. Det voldsomme fald i kulprisen og overmaate vanskelige arbeidsforhold gjorde, at deres økonomi blev prekær. Dertil kom vanskelighetene fra bankernes side med at financiere dem. Og regjeringerne har da fortsatt med at gi forskud mot senere kulleleveranser. Det er en meget stor økonomisk risiko, som Staten paa denne maate løper, eller rettere sagt det er en meget stor økonomisk insats, som den norske stat har gjort. Alt ialt dreier det sig nu om 14 1/2 million kroner, men med de oversigter der foreligger, de værdier der er paa Spitsbergen og de muligheter der er for at levere kul tror jeg ikke, at den økonomiske risiko for Staten er saa forfærdelig stor. Jeg tror, at vi faar om ikke alt saa ialfald en meget væsentlig del av disse penge igjen. Vi kunde faa alt igjen, hvis vi vilde gi disse selskaper fri haand til at sælge sine eiendomme; men det sier sig selv, at det er overmaate betenkelig.

Som jeg sa isted, underhandler vi endnu, forhaabentlig er vi nu paa slutten med underhandlingerne, om endelig tilfredsstillende ordning av vor suverenitet over denne øygruppe, men skal resultatet bli, at de store praktiske og faktiske interesser, som Norge har her, gaar over til utlandet, da er jeg bange for, at den suverenitet vi erhverver os vil bli meget smertefuld. For hvad vil forholdet da bli? Jo, at utlandet, kanskje megtige økonomisk store selskaper backed up av store og mægtige stater, som eier alt land og alle gruber paa Spitsbergen griper inn, og hvilkensomhelst konflikt, som maatte opstaa der, skal jo appelleres til Norge som det suveræne land. Jeg behøver ikke at gaa nærmere inn paa, hvilke internasjonale og politiske vanskeligheter vi derved kan komme op i. Derfor har regjeringerne helt fra den Gunnar Knudsenske regjerings tid hævdet, at det netop i forbindelse med den norske suverenitet over Spitsbergen er av den allerstørste betydning, at vi har

sterke økonomiske arbeidsinteresser paa Spitsbergen, og det var vort haab, at nordmændenes dygtighet til at arbeide på disse fjerne omraader, deres erfaring her skulde være saa sterk, at naar vi vel var kommet i gang, skulde vi bli det sterkest økonomisk interesserte land paa Spitsbergen slik, at vi, hvor det gjaldt avgjørelser, gjaldt strid, gjaldt spørsmaal som skulde kræve regjeringens inngripen, skulde ha i væsentlig utstrækning med egne landsmenn at gjøre. Det er let nok at si, som hr. Bernhard Hanssen sa, at det var bra, vi kjøpte kul dengang vi trængte kul, men nu - nu er det ingen grund til at fortsatte med dette. Ja jeg forstaar det ut fra hr. Bernhard Hanssens standpunkt, da han jo har sagt, at vi helst burde se til at bli kvit suvereniteten over Spitsbergen. Ut fra det standpunkt kan jeg forstaa, at han sier: la disse selskaper seile sin egen sjø. Men skal vi ha suvereniteten og søke den erhvervet på den beste maate, antar jeg, at selv hr. Bernhard Hanssen maa innrømme, at det dog er av den største betydning, at de arbeiderinteresser og økonomiske interesser som er paa Spitsbergen, er norske og ikke fremmede. Jeg kunde godt, og det er mulig jeg blir nødt til det, gaa adskillig mere i detalj og gi en oversigt over det som er gjort i de siste aar fra Statens side med hensyn til Spitsbergenkullene og Bjørnøenkullene, men jeg finder det for øieblikket ikke paakrævet. Jeg vil kun si, at den sterke kritik, som ogsaa fra hr. Bernhard Hanssens side fremkom likeoverfor en enkelt kulsorts kvalitet, Bjørnøenkullene, vistnok efter alt hvad der nu foreligger ikke er ganske retfærdig. Det er sandt, at kullene ifjor var meget askeholdige, de var ikke gode til brændsel. Men Bjørnøen er paa mange maater hvad kuldriften angaar i sin vorden, og den prøvedrift som iaar har fundet sted, de nye metoder de anvender, den maate, hvorpaa de nu faar kullene ut, viser, at der er gode utsigter til, at de kan skaffe utmerkede kul, ogsaa utmerkede steamkul. Man skal huske paa for Bjørnøens vedkommende, at den har den store fordel sammenlignet med Spitsbergen, at der er 8/9 maaneders forsendelse mulig, og det ligger saa meget nærmere Norge, at transporten fra Bjørnøen baade hvad tid og penge angaar betyr væsentlig mindre ulemper end transporten fra Spitsbergen, saa det kan godt være, at Bjørnøen til trods for at den nu staar i en litt ugunstig stilling, dog til syvende og sist kan rykke op som kanske et av de beste foretagender paa dette omraade. Som sagt, jeg er fuldt villig til at gjennemgaa litt mere i detalj disse forskjellige grubeselskapers stilling og det forhold Staten er kommet i til dem, men jeg skal paa det nuværende tidspunkt ialfald ikke opholde Stortingets tid med det.

Rustad (komiteens ordfører): Den ærede statsraad sa, at den nuværende regjering intet har havt med disse ting at gjøre. Det er selvfølgelig riktig, for begyndelsen blev gjort i 1919, da Gunnar Knudsens regjering foreslog at kjøpe 15 000 tons kul. Det blev vedtaget av Stortinget. I 1920 fandt den daværende regjering det nødvendig at gaa videre, og den foreslog nogen forskjellige avtaler og kontrakter og gav Stortinget meddelelse om det i Stortingsmeddelelse nr. 18 av 28. mai 1920. Den gjorde i den meddelelse nr. 18 ifjor rede for grundene til, at den

mente at kunne gaa videre. Det blev akseptert forsaavidt. Meddelelsen nr. 18 i 1920 indeholdt ikke noget, som det var særlig vanskelig at kunne lægge frem, og vi fandt da efter konference at indstillingen kunde være officiel, fordi den ikke indeholdt noget andet end en henpeken til Stortingsmeddelelse nr. 18. Konsekvenserne av disse to transaktioner i disse to aar var, at der blev nedsat en komite, som det kortelig er nævnt her i indstillingen. Den komite var paa Bjørnøen og den har som bilag til Stortingsmeddelelse nr. 17 git fuld oversigt over de forskjellige ting. Hvis man vil uleilige sig med at læse Stortingsmeddelelse nr. 17 og bilagene til den, saa vil man faa meget indgaaende rede paa disse forskjellige transaktioner og forhold paa Spitsbergen og Bjørnøen.

Regjeringen ifjor fandt det altsaa som en konsekvens nødvendig at følge veien; men som man ser av Stortingsmeddelelse nr. 17 menes der, at det er det sidste skridt likeoverfor Bjørnøen. Hvis der ikke der kan opnaaes lønsomhet, saa vil Bjørnøen beholdes som reserve. Men der maa gjøres saa meget, at man beholder eiendomsretten. En væsentlig aarsak til at disse transaktioner har maattet gjøres er de vanskelige eiendomsforhold og forholdet med hensyn til retten til eiendommene deroppe. Jeg synes derfor, at det er ganske rimelig, at Norge har gaat til disse kjøp og disse forskud, som det her har gjort. Hvis man bare skulde se paa den økonomiske side, hvis man altsaa bare frygter for at tape penge, ja, da er saken klar. Det er meget let at skaffe de penge ind, hvis man vil selge. Der er reflektanter - altsaa utenlandske - saaledes at hvis Stortinget skulde være ængstelig for, at vi her faar et økonomisk tap, og hvis det skulde vinde frem, at det økonomiske tap skulde dækkes i første række, saa føler jeg mig ganske sikker paa, at de penge kan skaffes ind, men fra utenlandsk side. Jeg tror imidlertid ikke, at Norges Storting vil træffe en saadan beslutning.

Hr. statsraaden har redegjort saa utførlig for detaljerne, at det for mig som ordfører ikke skulde være nødvendig at gjøre det. Hvis jeg skulde ha foreslaat en utførligere redegjørelse, saa maatte jeg foreslaa, at meddelelse nr. 17 trykkes op igjen, og det synes jeg, d'hr. repræsentanter gjerne kunde spare os for. Man kan læse Stortingsmeddelelse nr. 17 - vi skulde ikke behøve at trykke den op igjen. Det er grunden til, at indstillingen er saavidt kortfattet. Altsammen staar i denne meddelelse - hvis man bare vilde læse den.

Otto B. Halvorsen: Jeg tror, det er rigtig som det er fremholdt, at de traktater, det her gjælder, og i det hele de traktater, som er avsluttet med Spitsbergen og Bjørnøenselskaperne, maa sees som offer paa suveranitetens alter - det vil si paa det alter, vi har sat op for at faa suveraniteten over Spitsbergen.

Jeg husker godt den første gang spørsmålet kom op. Der blev da av den Gunnar Knudsenske regjering søkt et møte med Stortingets præsidentskap. Vi stod da i den stilling, at vi skulde ta standpunkt likeoverfor det spørsmål, hvorvidt man skulde se paa, medens forhandlingerne om Spitsbergentraktaten paagik, at disse vore store interesser der gik til utlandet. Vi

var dengang enstemmig om, og jeg er sikker paa, tinget var ogsaa enig om, at det maatte ikke ske. Man kunde ha hvad mening man vilde om Spitsbergentraktaten i sig selv - saadan som saken laa an, efterat det i det høie raad var betegnet som et norsk krav, dette, at vi skulde faa Spitsbergen, saa var der ingen anden stilling at ta. Og hvad der senere er passert er i virkeligheten ikke andet end videre skridt paa den vei, man slog ind paa. Vi er jo endnu ikke kommet længer end vi var dengang. Traktaten er ikke ratificert, forhandlinger paagaar og imedens staar vi likeoverfor de samme spørsmål; selskaperne er i vanskeligheter, de siger, de maa selge, hvis de ikke faar hjelp; vi ønsker fremdeles suvereniteten, - og saa har man i virkeligheten ikke andet valg - det er hele saken. Naar vi har gaat den vei, vi har gaat, har tat det standpunkt oprindeligg, som vi har tat, saa tror jeg ikke, det er godt mulig ikke at holde ut, saa vidt vi overhodet evner, indtil vi faar den endelige avgjørelse. Men det vil jeg nok si, at alt dette gjør, at vi, som har stillet os meget skeptisk likeoverfor den hele affære, er blit mere og mere bestyrket i, at den ordning som der handles om, er kanskje den, som ikke har været i landets interesse, men at det hadde været bedre, saadan som jeg for min part har fremholdt flere gange, om vi hadde faat Spitsbergen som mandat istedetfor at faa en suverenitet, som i virkeligheten ikke gir Norge en eneste ret, medens vi faar alle de pligter, som følger med, at vi skal passe paa at lov og orden der opretholdes, at idet hele tat alt deroppe gaar som det skal.

Jeg vil benytte anledningen til, og jeg haaber, jeg har præsidentens samtykke til det, - den ærede utenriksminister er jo ikke tilstede, men baade statsministeren og handelsministeren er tilstede - jeg vil faa lov til at spørge, om de kan gi os nu, da dørene allikevel er lukkede, nogen opplysninger om, hvorledes Spitsbergensaken i virkeligheten ligger an, hvor langt man nu er kommet - det er vel paa England, det fremdeles staar -, hvad det staar paa og hvorledes situationen nu er idag. Jeg tror, det vilde interessere Stortingets medlemmer at faa beskeden. Der er anledning til at faa den her nu uten nogen større anstalter. Jeg vilde være forbunden, om regjeringens vedkommende vilde gi os nogen opplysninger om stillingen nu idag.

C.O. Lund: Jeg er enig med statsraad Mowinckel i, at det kan bli kjedelig for den norske stat, at mægtige utenlandske selskaper har interesser der og at tvistigheter av dette selskap skal bringes ind til avgjørelse av Norge; men der er nu ikke noget at gjøre ved det. Det er mægtige utlændinger der allerede og intet kan hindre, baade at de, som er der, blir mægtigere, og at der kommer andre, nye, og endnu mægtigere utlændinger der. Heller intet kan hindre disse norske selskaper, som den norske stat nu holder under armene med de penge, som den har laant dem, og med de penge, som den skal laane dem - intet kan hindre disse samme selskaper i den dag de finder det hensigtsmessig og formaalstjenlig for sig at selge til utlandet. Ganske vist staar det i propositionen om et av selskaperne, Bjørnøen, at der har man tat det forbehold, at det

ikke skal kunne selge til utlændinger, saalænge staten har laant det penge, forinden disse penge er dækket. Vil det gjøre det, maa det ha statens samtykke. Jeg finder ikke det samme forbehold tat likeoverfor de andre selskaper. Jeg vet ikke, men jeg gaar ut fra, at saadant forbehold da ikke kunde tages likeoverfor de andre selskaper. Men selv om staten har tat det forbehold, saa betyder det jo intet mere end at naar selskapet ved den norske stats hjælp er kommet ovenpaa og kan se sin fordel ved det, kan det ikke hindres i at selge til utlandet, ta den avance, som det kan faa, og saa sitter vi i den samme situation. Det vilde være ganske ubehagelig, men vi kan ikke hindre det - det er livets gang. Men hvis det nu fremdeles viser sig, at disse selskaper dels ikke kan levere gode kul og dels ikke kan levere kul - det har ogsaa hændt, at de ikke kunde opfylde sine kontrakter - og de fremdeles driver saaledes, at aktionærene ikke mere vil ofre; vi ser jo, at aktionærene av en første prioritets pantobligation paa 1 million kroner har sikret for sig 750 000 kroner - sæt nu, at det viser sig, at aktionærene ikke finder det hensigtsmæssig at laane flere penge selv mot obligationer, hvordan er stillingen da for den norske stat? Skal den norske stat da slaa en strek over de penge, som den har laant dem, avskrive dem som tap? Eller er den norske stat forberedt paa at ofre for denne affære for egen regning mange millioner? Naar denne traktat er avsluttet, er den norske stat bundet. Her er risiko med det. Det er ikke faa millioner. Jeg for min del ser ikke dette saa lyst, at jeg mener, at vi bør uten alvorlig overveielse gaa paa det.

Det er sagt, at kullene fra det ene store selskap der, som hittil har været anset for at være daarlige, skulde kunne bli bedre - det er uttalt av en engelsk ekspert, - hvis de fulgte hans anvisning og kun holdt sig til de to øverste lag. Intet garanterer os, at denne ekspert har ret, og intet garanterer os, at ikke selskapet driver sin kulgrube saaledes, at kullene blir blandet og da blir de jo daarlige. Det staar uttrykkelig i propositionen, at til dampkul er de ubrukelige. Til huskul skal de imidlertid kunne brukes og muligens til industrien. Industrien er imidlertid saa vanskelig paa de kul, som den skal betale, at jeg tror ikke, Spitsbergenkullene blir saa meget billigere end de gode engelske kul, at man ikke vil foretrække at ta av de gode engelske kul til noget høiere pris end at ta tvilsomme Spitsbergenkul til en noget lavere pris.

Jeg laster ikke nogen regjering for det, som er gjort hittil; men jeg mener, at nu er vi kommet saa langt, at nu faar disse ofre paa suverænitetens alter, som hr. Halvorsen talte om, snart begynde at bli slut. Jeg mener, at vi kan ikke la os drive saa langt at vi hvert aar ofrer millioner og millioner paa disse ting. Vi maa ta ogsaa dette forretningsmæssig. Den glæde, vi kommer til at faa av Spitsbergen tror jeg kommer til at bli saa tvilsom, at vi bør ikke spede den op med tap av mangfoldige millioner yderligere paa denne maate. Men jeg spør: Hvad vil staten gjøre, hvis nogen av disse selskaper nu maa lukke dørene og si: Vi kan ikke opfylde vore kontrakter; vore aktionærer vil ikke gi os penge? Hvad vil saa staten gjøre?

Wollnick: Jeg forlangte nærmest ordet for at rette den samme henstilling til den ærede handelsminister som netop fremkom fra hr. Halvorsen. Da den nu er fremsat, skal jeg indskrænke mig til at slutte mig til den henstilling, som den ærede repræsentant fremsatte om at Stortinget nu gives mest mulig besked om, i hvilken stilling dette spørgsmål nu befinder sig.

Det blev av hr. Halvorsen sagt, at der her er tale om at ofre paa suverænitets alter. Jeg faar et sterkt indtryk av, at det rette er at betegne det som offer paa kapitalismens alter. Jeg fæster Stortingets opmærksomhet særlig ved de uttalelser, som fremkom fra den forrige ærede repræsentant, hvori han utvetydig siger, at selv om vi nu stiller os saaledes som vi nu indbydes til, saa er det ikke utelukket, tvertimot, at disse selskaper, naar det maatte passe dem, gir Norge en god dag og slutter sig til det utland, som maatte betale dem mest. Det er ikke noget nyt fra kapitalismens side og jeg kan godt tænke mig, at det vil gaa saadan, som den ærede repræsentant fra Drammen spaar, at det kanske vil komme til at gaa.

Saa lot den ærede repræsentant hr. Halvorsen falde et uttryk, nemlig at der fra Norge var fremkommet et krav paa Spitsbergen. Det er mulig, at det bare skyldes uopmerksomhet fra min side med hensyn til de forhandlinger, som har været ført om Spitsbergen; men saavidt jeg har forstaat, saa skulde der her være tale om en gave og det, som vi jurister kalder, en ren gave. Om den gave har jeg tillatt mig at si før og jeg vil gjenta det her, hvad en berømt, klok mand sa under Trojanerkrigen: "Timeo Danaôs et dona ferentes" - jeg frygter det høie raad, selv naar det kommer og vil gi en gave. Jeg tror, at den gave, som det høie raad vil skjænke Norge ved Spitsbergen, kan bli en brysom gave. Men jeg vil gjerne faa vite - og det bør ogsaa Stortinget faa vite: Hvem er det, som overfor det høie raad har fremsat et krav i Norges navn paa Spitsbergen. Vi hørte engang tale om, at der fra et visst diplomatisk norsk hold - nærmere bestemt, saavidt jeg forstaar, vor repræsentant i Paris - ved fredsslutningen var fremsat ønsket om, at Norge skulde faa dele av byttet ogsaa andre steder, saaledes at vi kunde faa istand et større Norge. Jeg vet ikke, om det er fra det samme norske hold, at dette norske krav er fremsat overfor det høie raad; men jeg haaber, den ærede handelsminister - som sikkert er godt inde i disse ting - eller den ærede statsminister vil gi os fuld besked ogsaa om dette her. Jeg slutter med at slutte mig til hr. Halvorsens anmodning om at faa besked om sakens stilling i det hele og ogsaa om dette.

Statsraad Mowinckel: Jeg trodde ikke, det var spørsmålet om Spitsbergens suverænitet, som her blev diskutert, og spørsmålet om, hvem det var, som tok initiativet til denne gave, eller om Norge gjorde ret eller uret i at akseptere den, og jeg agter ikke at indlate mig i en diskusjon om den sak; for jeg tror, præsidenten meget snart vilde stoppe mig. Det var ganske utenfor det spørsmål, vi her diskuterer. Men hvad der paa en maate er knyttet til spørsmålet om Spitsbergens suverænitet, det er de økonomiske forhold, som den norske stat

er kommet op i paa Spitsbergen og Bjørnøen, og jeg vil gjenta og understreke - for der synes virkelig endnu hos enkelte talere at herske en viss tone av bebreidelse overfor den nuværende norske regjering - at den nuværende norske regjering i virkeligheten ikke har hat noget med dette at gjøre. Den har fundet disse ting fiks og færdig. Man kan beklage sig eller glæde sig over det; men den har fundet disse ting fiks og færdig. Det er de tidligere regjeringer, som har fundet, at naar det var nødvendig at knytte sig økonomisk saa sterkt til Spitsbergenselskaper, var det netop av hensyn til Norges stilling til denne øgruppe. Saa der har vi ikke kunnet gjøre nogen ændringer, hvis vi ikke hadde villet skjære over tvert og sagt, at vi vil ikke ha noget mer at gjøre med dette. Men da maatte vi ogsaa ha gaat til Stortinget og spurgt, om det var dets ønske, at vi skar over tvert, al den stund vi staar i underhandlinger om suverænitetsforholdet paa Spitsbergen. Som det nu ligger an - de forskud, som er ydet, de kontrakter, som er sluttet - kan vi ikke stoppe dette uten videre.

Jeg kan ikke forstaa andet, end at vi tildels maa fortsætte dette samarbeide, hvis vi ikke vil komme op i de forhold, som vi hele tiden har villet undgaa, at disse store eiendomme gaar over paa utlandets hænder. Det forholder sig ikke saa, som hr. C.O. Lund sa, at vi ikke har noget herredømme over disse selskaper. De kontrakter, vi har sluttet, indeholder betingelser, hvorved det vil være umulig for disse selskaper uten vor tilladelse at sælge til utlandet. Men det siger sig selv, at hvis Norge ikke vil fortsætte med at hjelpe selskaperne over disse økonomiske vanskeligheter, hvori de befinner sig, kan vi ikke lenger hindre dem i at sælge til utlandet. Men jeg spørger atter igjen: Hvorledes blir Norges stilling paa Spitsbergen, hvis de store eiendomme, de store grubeforetagender, der her gjælder, kommer paa fremmede hænder og ikke paa norske? Jeg tror nok, at det stort set er i landets interesse fremdeles at søke at støtte arbeidet paa Spitsbergen. De selskaper, det her gjælder, har like overfor Norge stillet sig absolut loyalt. Jeg tror ikke, man behøver at frygte for, at de vil gjøre noget som helst kup bak den norske regjerings ryg til skade for norske interesser og til fremme av sine økonomiske interesser. Men de regner sikkert med, at den norske regjering vil ta hensyn ogsaa til deres økonomiske interesser, og i det øieblik vi bryter det samarbeide, som har fundet sted, maa vi regne med, at disse gruber vil gaa over paa utlandets hænder. Forholdet er jo det, at utlandet her er sterkt interessert. Det gjælder baade England, Sverige og Holland og ogsaa andre magter, f.eks. - paa Bjørnøen - ogsaa Tyskland. England - ialfald enkelte kredser i England - synes at ha ganske overdreven tro paa, hvad Spitsbergen kan byde, ikke alene hvad angaar kul men ogsaa andre brændsels- og nyttestoffe, som nu spiller større rolle i verden - ialfald i verdensfantasien - end kul, nemlig olje, og Kingsbay kul f.eks. er saa vidunderlig oljeholdig, at en av Spitsbergen kulkomiteens medlemmer igaar har sagt til mig, at en fagmand hadde sagt til ham, at det at bruke Kingsbaykul til brændsel var like saa ødselt som at bruke mahogny som ved, idet de kul

indeholder saa meget olje, at det vil være økonomisk riktigere at utnytte oljen i dem.

Jeg skal for at imøtekomme ønsket om en beretning om forholdet til de forskjellige selskaper læse op en redegjørelse, som Spitsbergen kulkomiteen har git departementet i disse dage. Det er ogsaa blit sagt, at Spitsbergen kulkomiteen bestaar ikke egentlig av fagfolk, og det er sandt, hvis man med fagfolk mener folk, som har hat direkte med kul og brændsel at gjøre. Men det er dygtige og innsigtsfulde og administrativt overlegne folk, som sitter i denne komite, og de har paa alle praktiske omraader samarbeidet med de første folk, som findes i landet. Hvor det gjelder kulindkjøp, har de arbeidet sammen med vore første forretningsfolk paa omraadet, og hvor det gjelder undersøkelse av kul og spørsmålet om kullenes kvalitet, har de indhentet sakkyndige uttalelser og sakkyndige utredninger. Paa de reiser, som de har foretat, har de begge ganger været ledsaget av bergmestere, som sat inde med kvalifikationer til at bedømme de forekomster, som det her gjelder, saa forsaavidt er ialfald de uttalelser, som disse medlemmer av Spitsbergen kulkomite er fremkommet med, og de erfaringer, de har høstet, og det arbeide, de har gjort, i høi grad dækket av sakkyndig medarbeiderskap. I 1920 besøkte de Bjørnøen og var da ledsaget av bergmester Henriksen, og iaar var de ledsaget av bergmester Riiber, da de besøkte felter og anlæg tilhørende de 3 selskaper paa Spitsbergen. Derunder har komiteen konstateret at de norske selskapers felter hører til de bedste og de fordelagtigst beliggende, og at der som regel er arbeidet baade maalbevisst og intenst under anlæg og drift. Kullagene paa Spitsbergen har en dybde av 1,20 til 3 meter, mot de engelske i almindelighet fra ca. 1 m og nedover, og de er beliggende over jorden hvorved transporten av kul til lasteplads blir meget enklere. Der er ordnet tilfredsstillende med arbeidernes kost og logi, og komiteen konfererte under sine ophold paa øgruppen med arbeidernes tillidsmænd som erklærte sig tilfreds, likesom vedkommende bergmester fandt at driftsforholdene rent bergmæssig set i sin almindelighet er tilfredsstillende. Nogen klager og vanskeligheter har der været, men ikke mer end hvad man maa regne med naar hensyn tas til de vanskelige naturforhold, og at man hadde liten erfaring i kulgrubedrift i disse egne. Komiteen er enig om at staten fremdeles bør støtte selskaperne i at beholde de gode kulfelter, hvis der i det hele skal være nogen mening i at Norge skal overta suvereniteten over øgruppen. Man skal her nævne de store vanskeligheter som det vil bli for den norske administration at arbeide med mægtige utenlandske selskaper, og at det er av betydning saavidt mulig at være uavhengig av utenlandsk kultilførsel, og at kullene betales med norske kroner til norske funktionærer og arbeidere.

For tiden spiller ogsaa hensynet til den norske arbeidsløshet særlig i grubeindustrien en væsentlig rolle. Paa Spitsbergenøgruppen har i sommer saaledes været beskæftiget 800 à 1 000 mand, og man maa ogsaa anta at det for fremtiden vil være av betydning at norske arbeidere kan faa beskæftigelse paa øgruppen. Paa grund av klimatforholdene vil det antagelig være utelukket at andre arbeidere end norske og

muligens svenske i længere tid vil kunne arbeide paa øgruppen. Dette har ogsaa betydning i forbindelse med vinterdriften. Skulde vi nu stoppe, slik at vi ikke kom til at hjelpe disse selskaper til at holde vinterdriften gaaende -, og det er jo om vinteren de bringer frem masserne for transport om sommeren - vilde det medføre en øket arbeidsløshet i Norge, idet jo 800 - 1 000 mand kom nedover til Norge. Komiteen anbefaler derfor at man saavidt mulig støtter selskaperne i deres drift, bortset fra A/S De Norske Kulfelter Spitsbergen, hvis økonomiske stilling er saadan at man anser det mer tilfredstillende hvis dette selskap for en rimelig pris kan bli solgt til utlændinger. Dette vil jeg understreke. Det var det selskap som herr C. O. Lund nævnte, hvor der var en privat garanti av direktionen paa 1 million kroner. Dette selskap - det er væsentlig Bergenske interesser, saavidt jeg vet - mener komiteen at man ikke lenger skal holde paa, da det jo befinner sig i forholdsvis vanskelige økonomiske kaar, og da det ikke er av saadan gjennomgripende betydning at man mener man bør støtte det. Kan dette selskap se sig utvei til at faa sine eiendommer solgt, bør det ske, og der er sandsynlighet for at det kan ske uten at staten, som er interessert i dette selskap, saavidt jeg husker, med op imot 1 million kroner, vil tape paa det. Saa har vi Kings Bay Kul Comp. A/S. Med dette selskap avsluttet Handelsdepartementet vaaren 1920 kontrakt om leverance av dets kulproduktion samme aar mot et forskud stort kr. 3 000 000 som skulde utbetales i løpet av sommeren. Inden den sidste million forfalt til betaling hadde selskapet leveret kul for 4 000 000, og i løpet av sommeren levertes kul for ialt kr. 6 000 000 til en gjennomsnittspris av kr. 207 pr. ton mens kulpriserne i 1920 var oppe i over kr. 250 pr. ton. Høsten 1920 avsluttet departementet en ny kontrakt om kjøp av 40 000 ton mot et forskud av kr. 3 000 000 som blev utbetalt med sidste termin 1ste juni 1921. Da selskapet høsten 1920 avsluttet kontrakter med sine arbeidere var arbeidslønningerne paa det høieste, og alle indkjøp av proviant og utstyr for vinteren maatte gjøres til toppriser, saa at selskapets drift i vinter har været ganske kostbar. Da selskapet vaaren 1921 skulde forsøke at faa solgt sine kul, laa kulmarkedet ganske nede, og det var umulig for selskapet at faa solgt noget av sin produktion som allerede ved vintersæsongens avslutning utgjorde 43 000 ton eller 3 000 ton mere end staten hadde kjøpt. Da sommeren er den bedste produktionstid, og det var om at gjøre for selskapet at faa utnytte denne, fandt Handelsdepartementet at burde avkjøpe selskapet yderligere 40 000 ton mot et forskud av kr. 2 500 000, hvorav kr. 1 800 000 er utbetalt. Forsaavidt det var mulig, skulde selskapet dog selv søke at faa avsat endel av kullene mot at indbetale salgssummene til det offentlige. Resultatet av sommerens drift vil antagelig være at der er produceret 90 000 ton kul, hvorav 80 000 vil være bragt til Norge, og saavidt man nu kan forstaa, vil selskapet ved denne leverance i det væsentlige ha dækket de mottatte forskudd. Med hensyn til utsigterne for den fremtidige drift skal nævnes at der ved opfaringsarbeider er konstatert indtil 10 over hinanden liggende kullag, og det kullag hvorpaa nu særlig drives, har en tykkelse av 2 til 3

meter. Kullene er vel skikket til bunkers og industrikul, og i ganske særlig grad til oljeutvinding. Ved raastofkomiteens undersøkelser er det konstatert at de inneholder op til 23% olje, og at de er de oljerikeste som man for tiden kjender. Gjennem destillationsforsøk i halvteknisk maalestock har oljeutvinding av kullene vist meget gunstige resultater og i løpet av høsten vil man sende 150 ton kul til Tyskland for at forsøke oljeutvinding i halvteknisk maalestock. Man finder paa grund av disse kuls særegne kvalitet at staten saavidt mulig bør støtte dette selskap ved at yde det forskudd paa leveranser av kul for sommeren 1922. Kings Bay Kul Comp. A/S er et selskap hvis norske interesser væsentlig ligger i Aalesund. Det er flinke og driftige folk som staar i spidsen for det. Saa kommer vi til en nærmere beskrivelse av de norske kulfelter. Det er det tidligere nævnte Bergenske selskap. Dette selskap fik i 1920 utbetalt kr. 500 000,- som forskudd paa leveranse av 10 000 ton kul, hvorav 2 000 ton i 1920, 3 000 ton i 1921 og 5 000 ton i 1922. Selskapet fikk i 1920 avsatt hele sin kulproduksjon til private til gode priser, og det fikk derfor utsettelse med aa levere de betingede 2 000 ton til staten til 1921. Den kostbare arbeidsdrift siste vinter har imidlertid medført, at selskapet brukte op hele sin inntekt i 1920, og det var vaaren 1921 ute av stand til aa utbetale arbeiderne skyldig arbeidsløn og til aa utrede utgiftene ved arbeidernes transport til Norge og til aa transportere de i vinterens løp utbrutte kul, ca. 10 000 ton, til Norge. Staten maatte derfor i begynnelsen av 1921 hjelpe selskapet til aa faa transportert arbeiderne hjem og til aa betale deres løn. Selskapet fikk derfor i begynnelsen av juni utbetalt ca. kr. 370 000,- til arbeidslønn likesom det senere har faat utbetalt ca. kr. 50 000,- til de aller nødvendigste driftsutgifter. Derimot har det offentlige ikke fundet aa kunne yde selskapet forskudd til drift paa øen i sommer eller til aa bringe kullene hjem. Staten har foruten sikkerhet i gruber, anlegg og maskiner faat sig overdradd de utbrutte 9 000 ton som ligger saavidt mulig tilfredsstillende lagret paa øen. Komiteen besigtiget i sommer selskapets kulfelter, som viste sig aa føre kullag av 2 1/2 til 3 m. dybde. Kullene har litet askeinnhold, men saa lav effektiv brennverdi, at de kun er skikket til industri- og husholdningskul. Kullagene er beliggende 5.00 m. over havet, men selskapet har ikke hat tilstrekkelige midler til aa opføre fuldt moderne transportanlegg.

Som forholdene ligger an skulde man anse det heldigst, om dette selskap kunde faa solgt feltene til utlandet for paa denne maate aa faa dekket sine forpliktelser overfor staten og private, og det offentlige bør ikke gaa lenger enn til aa yde de utgifter som er forbundet med aa føre de lagrede kul hjem til Norge.

Dette er altsaa det selskap som staar daarligst, og likeoverfor dette selskap har staten ogsaa holdt sig sterkt tilbake - i virkeligheten er der iaar ikke gjort andet end det man har anseet absolut nødvendig av hensyn til de nødlidende arbeidere - og det er dette selskaps felter som komiteen

mener, man bedst kunde se at faa solgt. Det er det saakaldte Bergenske kulselskap.

Saa kommer vi til det største norske foretagende av alle, det er "Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S", bak hvilket der staar store interesser - store selskaper, store aktionærer, rundt omkring i landet - folk, som man helt ut kan stole paa, hvor det gjælder loyalitet likeoverfor staten, og som i høi grad vil ta hensyn til statens interesser, før der foretages noget skridt. Dette selskap overveiet høsten 1920 aa selge sine felter i Green Harbour til et hollandsk selskap. Da selskapets felter hører til de bedste og største paa Spitsbergen fant departementet at det vilde være uheldig om disse gikk over paa utenlandsk hold, og det bevirket derfor at selskapet avslog aa selge feltene mot at staten avkjøpte selskapet 45 000 ton kul aa levere med 1/3 i aarene 1921-1923. Man ser, at den kontrakt, som blev avsluttet 1920, spænder i virkeligheten over 3 aar likeoverfor dette selskap. Som forskudd fikk selskapet tilsagn om kr. 3 000 000,-, hvorav kr. 2 500 000,- er utbetalt. Selskapet vil iaar antagelig levere de betingede 15 000 ton, men paa grunn av den vanskelige økonomiske stilling er det sannsynlig, at staten maa betale disse kontant og la den ene million som skulde være avbetalt iaar bli staaende hos selskapet. Selskapet har nemlig i den senere tid hatt meget store utgifter til anlegg av helt moderne grube-, transport- og lastearrangements, mens det paa den annen side ikke tilstrekkelig fikk utnyttet de høie konjunkturer i 1920 bl.a. paa grunn av den store grubeeksplosjon nytaar 1920.

Selskapets kul staar paa høide med de bedste engelske, kullagene har en heldig beliggenhet og selv med stor kulproduksjon skulde der være kul for flere menneskealdre. Naar de nye anlegg blir i fuld stand mener selskapet aa kunne levere kul til priser, som gjør konkurrance med de engelske kul umulig. I 1922 gjør selskapet regning paa aa kunne skibe mindst 100 000 ton med stigning i de følgende aar til 200 000 à 300 000 ton.

Man anser i det hele dette selskaps kulfelter og anlegg aa være de verdifuldste paa Spitsbergen og det vil gjøre et vesentlig skaar i fordelene ved aa faa suveraniteten over Spitsbergenøgruppen om dette selskaps felter skulde gaa over paa utenlandsk haand. Man skulde forøvrig anta at selskapet ikke i nogen større utstrækning vil gjøre krav paa yderligere forskudd av større betydning, idet dets økonomiske stilling er forholdsvis god.

Dette var Spitsbergenselskapene. Saa kommer jeg - det er ikke langt, saa dere maa ikke bli utaalmodige - nu kommer jeg til Bjørnøen aktieselskap. Bjørnøen er i grunden det selskap, som har trængt og faat mest penge av staten. Dette selskaps gjeld til Staten utgjorde pr. 30/6 1921 ca. kr. 4 900 000,-, hvorhos selskapet i august 1921 har faatt utbetalt kr. 200 000,- som betaling for kul levert sommeren 1921. Selskapets produksjon har saavel i 1920 som i 1921 hatt mange vanskeligheter. Vaaren 1920 nedbrente selskapets kraftstasjon og vaaren 1921 dets gamle skeideverk, og begge somre har der været lengere tids stans paa grunn av streik. Praktisk talt

har der ikke været nogen grubedrift i juni og juli 1921 og den samlede eksport iaar vil antagelig kun utgjøre ca. 25 000 ton. Selskapets kul har en fortrinlig kulsubstans; men det har hittil ikke lykkedes aa faa dem befriet for skifer, saa askeinnholdet har vist sig at være altfor høit, og der har været mange klager fra de forskjellige dampskibsselskaper over kullenes kvalitet.

Under ledelse av engelske sakkyndige er der imidlertid iaar iverksatt nye brytningsmetoder hvorved kullenes askeinnhold efterhvert vil bringes ned til det halve og undersøkelsesarbeider har vist at der er store mængder av fuldt brukbare kul. Bjørnøen har videre en fortrinlig beliggenhet idet avstanden er omtrent det halve av avstanden til Spitsbergen og man kan gjøre regning paa at der i almindelighet er farbart til øen 8 à 9 maaneder om aaret, og øens betydning som kulreserve for landet er derfor av stor betydning.

Ved driften iaar har man haab om at det vil lykkes selskapet aa bringe gjelden til Staten noget ned, og man antar at selskapet yderligere bør støttes, saaledes at man kan gjøre regning paa aa ha øen som en kulreserve. Derimot anser man det tvilsomt om man saaledes som kulstiuasjonen ligger an kan anbefale drift av selskapets gruber i kommende vinter.

Til slutning skal man i sin almindelighet bemerke at det for tiden er umulig aa si hvordan det endelige oppgjør for sesongen 1921 vil stille sig for de forskjellige selskaper. Hensynet saavel til Statens overtagelse av suveraniteten over Spitsbergenøgruppen som fordelene ved aa faa norske kul til landet antar man imidlertid bør medføre at det offentlige stiller sig saavidt mulig velvillig til spørsmålet om ogsaa fremtidig aa støtte selskapene i den utstrekning dette ansees paatregende nødvendig.

Handelsdepartementet vil derfor anse sig bemyndiget til ogsaa for fremtiden aa treffe de nødvendige disposisjoner paa samme maate som hittil.

Jeg vil si, at saadan som alt dette ligger an, slik som det er bygget op nu i de sidste aar, kan ikke dette brytes, medmindre Stortinget uttrykkelig siger, at nu skal det være slut. Det ansvar at bryte overtvert med dette, set i relation til de store økonomiske interesser, det gjælder, fordele og muligheter ved at sikre sig kulreserver og ved at faa norske kul til landet, og endelig og ikke mindst forholdet til Norges suveranitet paa Spitsbergen, gjør, at det vil være umulig for nogen regjering at bryte overtvert paa den vei, som her er lagt med Stortingets samtykke, uten at Stortinget uttrykkelig siger, at saa skal skje.

Magnus Nilssen: Det er naturligvis rigtig, som den ærede statsraad sa, at spørsmålet om erhvervelse av Spitsbergen foreligger ikke her idag, og at det derfor kunde være litet værd at uttale sig om det spørsmaal. Men det er enkelte talere, som har berørt det. Jeg synes spesielt, den ærede representant, hr. Halvorsen ga indtryk av, at han, da det spørsmaal forelaa, hadde uttalt sine sterke tvil og betænkeligheter med hensyn til erhvervelsen av Spitsbergen, og

jeg finder da for mit eget vedkommende grund til at opplyse, hvordan mit forhold har været i saa henseende. Jeg er i virkeligheten den eneste, som ved en stemmegivning en gang har uttalt mig mot erhvervelsen av Spitsbergen. Det var første gang, jeg hadde anledning til at se den sak i utenrikskomiteen i begyndelsen av indeværende periode. Jeg syntes, det hele saa saa problematisk ut, at jeg uttrykkelig sa, at jeg, forat det skulde være klart baade for mig selv og for dem, som kom efter mig, at jeg ikke har været med paa dette, fandt det nødvendig at stemme imot. Hr. Halvorsen var jo medlem av utenrikskomiteen den gang og flere av hans meningsfæller med ham. Men de valgte altsaa den linje at slaa sig til taals og godkjende det forberedende arbeide, som var gjort, og i virkeligheten derved gi sin tilslutning til erhvervelsen av Spitsbergen. Det er med dette som det er med saa mange forhold i livet, at det er en enkelt som begynder at arbeide med en sak, og litt efter litt arbeides der saa længe med saken, at man glider ind i forholdet, og det gjøres da gjældende, at nu er man kommet saa langt, at det vil ikke være mulig at trække sig tilbake. Jeg hadde den opfatning, at det vilde medføre store økonomiske ofre for Norge at erhverve Spitsbergen, og vi kunde komme op i mange ubehageligheter og vanskeligheter internationalt seet. Det første viser sig altsaa at være tilfældet allerede nu: Det er forbundet med store økonomiske ofre - og saa ruller det videre, efterat vi har gjort begyndelsen i retning av at yde økonomiske ofre, og da er det ikke mulig at trække sig tilbake. Vi maa fortsætte, for fortsætter vi ikke, saa hænder der større ulykker, end om vi ikke hadde begyndt. Og slik er der ogsaa i dette tilfælde. Jeg husker godt, at det var et selskap, som sogar offentlig lot gi tilkjende, at det vilde sælge sine aktier, sælge sine eiendele til utlandet. Det blev sterkt kriticeret ogsaa her i Stortinget, at det altsaa var resultatet av Norges erhvervelse av Spitsbergen, at norske eiendomsbesiddere, saa snart de fik økonomisk interesse av det, solgte en del av Spitsbergen til utlandet. Og det var rigtig, at man søkte at hindre det dengang, og der blev jo ogsaa, saavidt jeg husker, fundet en form for det. Nu har vi altsaa likeoverfor disse selskaper det her gjælder, lagt ut mange penge, og det er kommet dithen, at statens økonomiske interesser blir større og større for hvert skridt som tages, og statens i ethvert fald moralske ansvar overfor de norske som arbeider deroppe blir sterkere og sterkere, og paa den maate trækkes vi mere og mere ind i ansvar, ind i forpligtelser, som det er meget vanskelig at komme ut av. Jeg vet ikke for nærværende hvordan saken staar med hensyn til de forhandlinger som har paagaat og de lovforslag som maa forelægges, før erhvervelsen av Spitsbergen er endelig ordnet; men jeg har en frygt for, at naar Stortinget skal behandle de love og de bestemmelser som maa til, saa blir der svært lite igjen av selve suvereniteten. Men hvorom alting er, saa er det jo rigtig som den ærede statsraad sa: de dispositioner som er truffet, de er truffet med - saavidt jeg har oppfattet det - tilslutning fra praktisk talt alle leire. Og naar den ene regjering har sagt a, maa den anden si b, og den næste si c o.s.v., hvis ikke Stortinget

fatter en anden bestemmelse. Jeg ser saken slik, at det vil utvikle sig derhen, at vi kommer til at maatte ofre adskillige millioner endnu før vi blir færdige med de selskaper og den kuldrift det her er spørsmåal om. Jeg har vanskelig for at se at interessen for staten skulde være saa sterk og overveiende, at vi maa fortsætte med dette. Jeg har en frygt for at ubehagelighetene og ofrene blir store; den betragtning har jeg gjort gjældende tidligere ved de forskjellige leiligheter overfor Spitsbergen og de økonomiske forhold der, og den samme opfatning har jeg nu. Jeg maa ta under alvorlig overveielse at stemme mot den indstilling som gaar ut paa at meddelelsen skal vedlægges protokollen. Hvad der videre skal ske, det faar bli en sak for sig.

Bernhard Hanssen: Komiteens ærede ordfører lot til at være noget fornærmet fordi jeg hadde uttalt ønske om at komiteen vilde ta saken under hel realitetsbehandling igjen. Alle de opplysninger vi behøvde, kunde vi finde i dokumenterne, hvis vi vilde være uleilighet med at læse disse. Det er ikke saa. Jeg omtalte allerede i et tidligere foredrag en meget viktig opplysning som jeg søkte og ikke fandt, nemlig den endelige pris paa kullene, hvad staten i virkeligheten skulde betale til disse selskaper for kullene. Man gaar dels ut fra 40 kroner, dels fra 50 kroner og dels fra 60 kroner, men hvad er prisen? Ved henvendelse paa andet hold har jeg faat utlaant kontrakten med Aktieselskapet "Bjørnøen", og der finder jeg en grei bestemmelse om prisen paa kullene. Der staar i § 4 at staten skal betale kullene i Nord-Norge for en pris der til enhver tid svarer til hvad de engelske kul koster. Det er en grei bestemmelse som jeg gir min anerkjendelse. Og der staar, at hvis Bjørnøkullene har en askegehalt paa over 8 procent, skal prisen reduseres i forhold til kullenes mindre brændselsværdi. En udmerket bestemmelse. Men hvor kommer det stakkars Bjørnøselskap hen med disse prisbestemmelser? Det har faat, saavidt jeg skjønner, med et rundt tal 5 millioner kroners forskud og skal levere 100 000 ton, det blir 50 kroner pr. ton. De har faat 50 kroner i forskud for kullene, og de penger er, saavidt jeg vet, sammen med aktiekapitalen kanskje allerede opbrukt. Hvad skal dette selskap drive med for at kunne faa kullene frem til staten, selv om de maatte ha nogen beholdninger. Jeg forutsætter at kulprisen gaar yderligere ned. Nu koster gode engelske kul 27 sh. i England, og jeg forutsætter at priserne gaar yderligere nedover. Hvorledes skal det gaa med denne kuldrift, og hvilket ansvar og tap faar statskassen paa det? Jeg vil bare gjøre oppmerksom paa at jeg ikke har indlatt mig paa at kritisere Spitsbergenkompanierne. Der er flere av dem som kanskje er drivverdige; men det er Bjørnøen som jeg særlig har pekt paa at jeg er meget ængstelig for. Nu hører jeg at man har fundet en maate at drive paa som kan skaffe bedre kul, og det er jo meget glædelig, likesom det i og for sig var en glæde at høre statsraad Mowinckels lyse tro paa Spitsbergenfelterne og kullene i det hele tat. Jeg skulde bare ønske at den tid var nær da spørsmålet om suveræniteten ikke hindret at dette kunde sies for aapne døre. For nu er virkelig folk ængstelig for hvad staten indlater sig

paa her, og statsraad Mowinckels lyse foredrag forsaavidt gjorde mig endnu mer sikker paa at det vilde være rigtig om suveränitetsspørsmålet kunde tillate at denne sak behandles for aapne døre. Jeg vil ha sagt at jeg ofrer ikke meget paa den suveränitets alter som heter Spitsbergen. Og jeg er bange for at vi her indlater os paa et farlig offer, hvis vi gir carte blanche fremdeles til regjeringen og departementet til at ofre hvad de vil, saa længe ikke Stortinget sier nei. Det skal altsaa i virkeligheten være en underforstaat godkjendelse, dette at dokumenterne vedlægges protokollen. Men si hvad man vil, det er meningen at faa en underforstaat godkjendelse. Jeg er da virkelig med hr. Magnus Nilssen betænkelig med hensyn til om jeg skal stemme for dette selvsagte, at dokumenterne vedlægges protokollen.

Lian: Jeg vil ikke komme ind paa den høiere politik med hensyn til annektionen av Spitsbergen, og den slags ting. Men det er bare et forhold som jeg i denne forbindelse vil faa lov til at nævne, og som jeg mener fortjener administrationens opmerksomhet. Som bekjendt har det været noksaa mange arbeideruroligheter paa Spitsbergen; der har været en rekke konflikter. Det har til og med været saa, at staten har maattet sende militære op for at hente arbeiderne hjem. Disse konflikter som er opstaat paa Spitsbergen, har efter de beretninger som vi har erholdt fra arbeiderne, ikke saa meget været foraarsaket av lønsforhold eller saadant; men de er opstaat paa grund av en række andre forhold som jeg mener det maa være statens pligt at kontrollere. I særdeleshet har det været klaget over transporten. De sier at de skibe, hvormed de blir transportert fra og til Spitsbergen, er ganske uskikket til transport av mennesker. De hævder at indredningen er under al kritik, og de kræver at der maa være bedre indredning og et bedre opsyn med de transportskibe som fører arbeiderne fra og til den langt bortliggende arbeidsplads. Endvidere har det vist sig at en aarsak til konflikter der oppe har været provianteringsspørsmålet. De har ikke saa meget at klage paa selve det raastof hvorav maten laves, men det er lagringen av maten og tilberedningen, hævder de, som har været saa slet, at den har været under al kritik. De kræver at der maa føres en statskontrol med hvorledes provianteringen foregaar, og de hævder at de maa ha ret til i lighet med hvad som foregaar her hjemme ved gruber og anlæg selv at kunne utvælge sit kjøkkenpersonale. Nu er det selskaperne som ansætter dem som skal koke maten, og det er gjerne folk som ikke forstaar sig paa det. Her hjemme er det almindelig at arbeiderne ved gruber og anlæg selv engagerer sit kjøkkenpersonale, og det kræver de at staten maa sørge for at de ogsaa kan faa adgang til oppe paa Spitsbergen. Endvidere er det sterkt klaget over de sanitære forhold. Jeg skal ikke her komme ind paa at nævne eksempler, skjønt det for oss har været nævnt mange drastiske eksempler paa, hvor lidet hensyn man tar til arbeidernes sanitære forhold der oppe. Jeg er naturligvis klar over, at pa et saa langt bortliggende sted som Spitsbergen kan man ikke faa det saadan som i en by eller et sted som er under almindelig kontrol; men det bør dog være statsmyndigheternes pligt at passe paa at de

sanitære forhold ikke helt overlates til selskaperne, det vil si, til dem som skal betale utgifterne ved de sanitære foranstaltninger, for de vil naturligvis søke at spare ind mest mulig paa den ting, men at der føres en kontrol - helst en kontrol som kan bli legalisert fra statens side, og hvor arbeiderne kan ha en repræsentation, saaledes at de selv kan føre et tilsyn med, at de klager de fører kan bli hørt, uten at det blir nødvendig at den slags ting som transport, proviantering og sanitære forhold skal føre til streik og arbeideruroligheter. Det skulde være unødvendig i vor tid. Endelig klager de over, at hvis de vil ha forbindelse med arbeiderorganisationerne her i Norge, maa de benytte selskapernes radiotelegraf og hvert telegram som skal avsendes blir censurert av selskaperne, og endvidere at ethvert telegram som kommer fra arbeiderorganisationerne her nede til arbeiderne paa Spitsbergen blir censurert av selskaperne. Det maa jo sies at være noget antediluvianske forhold, at norske borgere skal kunne behandles paa den maate at de meddelelser som de vil sende til sit hjemland skal kunne kontrolleres av selskaperne, fordi de eier radiostationen. Jeg vil saa sterkt jeg kan faa lov til at henstille til regjeringen og da særlig til handelsdepartementet, at de sørger for at disse forhold kan bli rettet, hvorved muligens de konflikter som har opstaat oppe paa Spitsbergen kan undgaaes, og det maa jo være til gagn baade for Norge og for de selskaper som driver sin virksomhet der oppe.

Andersen Grimsø (komiteens formand): Jeg har helt siden dette spørsmål om erhvervelse av Spitsbergen kom op været av den opfatning at det var av ikke liten interesse for os, om man hadde kunnet faa suvereniteten over dette land. Der er gjennom tiderne fra Spitsbergen indbragt til vort land store værdier, idet fangstmænd og andre har været der og har gjort gode forretninger, og det har som sagt indbragt landet mange penge; men tilsidst blev forholdene saadan der oppe, der var ikke nogen kontrol, det foregik jo mere og mere, kan man si, paa røvermanér, - at det var et ønske, ialfald paa mange kanter i Nord-Norge, at man skulde se at faa ordnede forhold der oppe saasnt det kunde la sig gjøre. Paa samme tid vil jeg benytte anledningen til at beklage, at i perioden 1906-1908, dengang da vi kanskje kunde faat overhøihetsret til Spitsbergen uten nogen krusseduller, blev det ikke noget av. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa det, men vil kun si at de mænd som forkludret saken dengang har ikke et lidet ansvar herfor. Dengang kunde man ha faat det uten videre, da var der tilbud til Norge om at statsmagterne vilde være behjælpelig med at man kunde faa eiendomsret til Spitsbergen. Den anledning blev desværre forsømt. Nu skal man søke at raade bod paa det som dengang blev forsømt, og her gjælder det saapas store interesser for vort land, ialfald for store dele av Nord-Norge, at jeg mener, at landet her pligter at gjøre noget for at imøtekomme det krav og de ønsker. Jeg vil bare minde om, at nu er man kommet til det, og det vil mere og mere komme dertil, at kanskje hele Nord-Norge kan bli forsynt med kul fra Spitsbergen. At man kom op i disse forhold med disse store forskud til disse selskaper, var jo foranlediget av

krigstiden, da vi hadde saa vanskelig for at faa kul fra England. Da var det jo, at man fandt, at der fra landets side maatte gjøres alt, som gjøres kunde for at kunne sikre landets kulforsyning, saavidt det lot sig gjøre, derfra. Nu er der jo efter de sidste beretninger, vi har faat, store, værdifulde forekomster der, og det er mig sagt, at de kulfelter, som man har der, kan komme til at vare i flere hundrede aar, og selv om det skulde være forbundet med noget offer for landet, mener jeg, at man pligter her at gjøre, hvad man kan, naar man kan faa gjort det paa en saadan rimelig maate, som her er skedd og kan sikre landet, naar den dag kommer - vi har nylig oplevet det, og den dag kan atter komme igjen, - at det blir vanskelig at faa kul fra andre steder, da mener jeg, det kunde være bra, at man hadde Spitsbergen-kullene at ty til.

Det var sagt av hr. Wollnick, at det her var en kapitalistinteresse. Men jeg vil bare henvise til børsnoteringerne. Nu noteres de bedste papirer, Store Norske, til 125 kroner mot indbetalt 500, og det er mange smaafolk, mange smaabanker, som her har været med og støttet dette formaal av national interesse. Da mener jeg, at det gaar ikke an, at man her skal gjøre det saa, at det hele gaar overstyr; det er i landets interesse, at man saavidt mulig søker at sikre denne eiendomsret, og nu er man jo paa god vei til det.

Hr. Lian talte om arbeiderne, og om forskjellige forhold deroppe. Men lønningerne der er jo kommet op i en høide, saa der vel neppe kan vises noget sidestykke til det i landet. Det er jo saa nu, at en almindelig arbeider har op til 12 000 kr. aaret og frit alle ting, og da er det forstaaelig, at der ikke kan være nogen særlig opfordring til streik paa grund av lønningerne. Det er ikke nordmænd, som er mest misfornøiet, men fremmede som driver agitation. Man faar her se litt paa forholdene, som de er, og man bør ikke stramme buen altfor høit.

Jeg vilde beklage det, om resultatet skulde bli det, at man paa grund av, at man i denne overgangstid maatte gjøre nogen utlæg, gav det hele paa baaten. Jeg vil haabe, naar man kommer saa langt, at den endelige avgjørelse skal fattes, at man ikke blir vidne til, at det blir opgit igjen, og det hele falder igjen i det fri. Jeg vet, at der har været enkelte ogsaa i Nord-Norge, som kanskje helst hadde set, at det hadde været frit det hele, saa det da bare var at rive til sig mest mulig uten at tænke paa, at der er noget at bevare ogsaa for dem, som kommer efter. Man skal her huske paa én ting: Norge har efterhaanden tapt alle bilande, som det hadde i den gamle tid. Her er det eneste sted nu, hvor norsk foretagsomhet, norske fiskere, norske fangstmænd o.s.v. kan søke hen udenfor landet og kan nyttiggjør sig de rigdomme, som er deroppe, for de er avstængt forøvrig fra de lande og felter, som de før har kunnet ha til disposition. Jeg vil gjenta, at jeg vilde beklage det, skulde resultatet bli det, at man skulde opgi denne overhøihetsret nu og la det hele falde i det fri eller gaa til utlandet.

C. O. Lund: Jeg er fuldt opmerksom paa, at det ikke er den nuværende regjering, som har avsluttet nogen av kontrakterne,

og jeg har ikke rettet nogen bebreidelse hverken mot den nuværende regjering eller den tidligere regjering for de kontrakter, som er avsluttet. Jeg har i det hele tatt ikke hatt til hensikt at rette bebreidelser for det, som er gjort, men min hensikt har været at tale advarende imot at fortsætte paa samme maate uten en ganske indgaaende, nøiagtig overveielse. Man har talt om, at det av nationale grunde var ønskelig at beholde disse foretagender deroppe som norske. Vi har av den ærede statsraad hørt, at ett selskap vil antagelig bli solgt til utlandet, nemlig Bergenske, hvor staten er interessert med 1 million, og han haabet, at den million ved salget vilde raddes. Jeg haaber ogsaa det; men jeg er ræd for dette, og derfor nævner jeg det. Jeg kan ikke finde, at staten har forbeholdt sig nok sikkerhet; jeg er ræd for, at den situation ogsaa kan komme for andre selskaper. Jeg er ikke i tvil om, at de, med hvem man i øieblikket har at gjøre i egenskap av styrever, er lojale folk og ikke har noget ønske om at bringe disse selskaper over paa utenlandske hænder; men ikke nogen kan hindre det. Med den kurs, hvori aktierne for tiden staar, og med den trang folk har til penge, kan ikke nogen hindre, at disse aktier samles paa enkelte hænder, som finder sin interesse i at sælge aktiemajoriteten til fremmede lande. Jeg sa det, at jeg hadde fundet, at staten hadde tatt et begrænset forbehold, forsaavidt ett selskap angik, nemlig Kings Bay-selskapet. Der staar uttrykkelig i stortingsmeddelelsen, at man har "opnaadd at selskapet har bundet seg til indtil utgangen av aaret 1923, eller saa længe selskapet staar i gjæld, ikke at sælge" - men jeg har ikke fundet om nogen av de andre felter, at der staar nogen saadan bemerkning, og jeg maa derfor gaa ut fra, at der ikke er truffet nogen saadan avtale, at der ikke er indtatt et saadant forbehold like overfor de andre selskaper, og det skulde jeg ønske var gjort. Jeg gaar ut fra, at der med hensyn til disse selskaper, med hvilke der er sluttet kontrakter, som vi nu idag skal godkjende, vil opstaa spørsmaal om ogsaa at slutte yderligere kontrakter fremover. Da mener jeg, at det bør ikke ske, uten at man har sikret den norske stat mot den eventualitet, at de kan sælge aktiemajoriteten til andre - til utlandet - uten vort vidende og uten vort samtykke. Vi ser jo det, forsaavidt angaar Bjørnø-selskapet, at der har en enkelt mand aktiemajoriteten paa haanden: 2 100 aktier av 4 000 kroner. De aktier har han budt staten til 60%, men den norske stat har ikke villet ha dem. De vil altsaa sælge, de folk. Hvilken grund kan man altsaa tænke sig skulde avholde disse folk, som vil sælge, fra - hvis de kan faa noget bedre bud - at sælge til utlandet, naar den norske stat har erklært, at den ikke vil kjøpe? Saaledes gaar videre et stort selskap over paa utenlandske hænder; saa har vi ikke saa meget igjen deroppe, som er norsk: Store Norske og Kings Bay. Jeg tror man skal være opmerksom paa disse forhold, før den norske stat interesserer sig saa sterkt med betydelige summer - det er jo mange millioner, som vi er interessert med - og før man gaar videre paa denne vei. Det har været hensigten med mine uttalelser at advare mot, at man gaar videre paa denne vei uten at træffe de fornødne sikkerhetsforanstaltninger i den retning, at vi ikke skal

utsættes for ubehagelige overraskelser, ved at de sælger aktiemajoriteten til andre. Jeg kjender til, at Kings Bay-kullene er gode og spesielt er særlig oljeførende. Jeg hørte paa professor Goldschmidts foredrag om det, og det var under det foredrag denne lignelse fremkom, at naar man brændte dem, var det at ligne med at man brændte mahogni. Man maa ha stor interesse for det selskap og ønske, at det vedvarende maa blir norsk. Og likeoverfor et saadant selskap kan det være rimelig, at den norske stat strækker sig langt, naar man der paa én gang har baade kul og olje. Men det gjælder ikke Bjørnøen, hvor der er sluttet kontrakt om 70 000 ton. Ti med hensyn til Bjørnø-kullene er det et uløst spørsmål, hvorvidt de for det første blir tilstrækkelig gode, tilstrækkelig slagg-fri, og dernæst om de kan leveres for en saadan pris, at det selskap kan bli drivværdig. Efter de priser, hvortil kullene hittil er solgt, er det vel vanskelig, at selskapet kan holde vedvarende en drift uten subsidier. Ti skal det selge kul til priser, som det engelske kulmarkedet fremviser, saa kan det ikke gjøre det uten tilskud, og da blir det nok den norske stat det faar gaa til. Saa jeg tror, at før der gaaes videre paa den bane ved at slutte kontrakter her - her er vi jo i den situation at staten har sluttet kontrakter, det spørres ikke om de skal faa lov til at slutte kontrakter, de har sluttet kontrakter, og vi er nødt til at godkjende dem, - men før der gaaes videre paa den bane ved at der sluttet yderligere kontrakter, bør selskapet ha faat besked om, at det maa ikke gjøre regning paa ubetinget at ha Stortinget i lommen.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar nu, at tiden for de talere som herefter indtegner sig, begrænses til 5 minutter.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Otto B. Halvorsen: Jeg henstillet til den ærede statsminister eller handelsminister, om de kunde gi nogen oplysninger om, hvorledes Spitsbergen-saken nu laa an, hvor langt man var kommet, særlig i forholdet likeoverfor England. Jeg har ikke faat noget svar. Jeg har indtryk av, at de herrer medlemmer av regjeringen ikke hørte min anmodning, eller ialfald misforstod den. Nu har debatten gaat saa længe, at det er vel ikke rimelig at komme ind paa dette spørsmål i aften, saa meget mere som jeg jo erkjender, at det var utenriksministeren som kanskje i første række burde gi disse oplysninger. Men om jeg nu frafalder min anmodning om oplysning i aften, vil jeg faa lov at understreke, at jeg tror at Stortinget venter med det aller første at faa besked om, hvorledes denne sak nu ligger an, og jeg tør gaa utfra at regjeringen vil etterkomme dette ønske, at vi faar besked om nu, hvor langt man er kommet, hvad det staar paa, og naar det hele kan ventes at gaa i orden, eller hvilke vanskeligheter der i det hele foreligger. - Likeoverfor hr. Magnus Nilssen vil jeg si, at slik som hele Spitsbergen-saken ligger an, og i det spor den nu engang blev ført, har det for mig staat slik, at det ikke er andet for, end at man maa følge den linje, som

engang er fastslaaet paa en saadan maate som det faktisk er. Jeg husker godt, at det høie raad betegnet det norske standpunkt likeoverfor Spitsbergen som det norske krav paa Spitsbergen, og da gaar det ikke an, mener jeg, at desavouere, hvad der paa den maate er slaaet fast av vore myndigheter. Man kan være enig eller uenig i det - men det er nu engang kommet i den stilling, og vi er nødt til at følge det. Men ikke saa at forstaa, at vi ikke allikevel skulde staa nogenlunde frit, naar spørsmålet om ratifikationen av traktaten foreligger; for der er det jo slik, at forholdet kan bli saa uthulet, at vi med rette maa kunne si, at vi ønsker ikke at være med paa denne affære. Men det spørsmål foreligger først siden. - Likeoverfor den ærede handelsminister - jeg fulgte ikke saa nøie med; men jeg fik det indtryk, at han mente sig at være i overensstemmelse med Stortinget, naar han gik ut fra, at han fremdeles kunde fortsætte paa den vei man var slaaet ind paa, og var bemyndiget til det, hvis ikke Stortinget sa fra vil jeg som min mening si, at jeg tror vi er gaat saa langt som det med rimelighet kan ventes av os, og at regjeringen - hvis det er mulighet for det - i hvert fald ikke bør gaa videre uten at det forelægges for Stortinget. Det kan hände utover vinteren at stillingen er saadan, at man maa gjøre noget mere, og at regjeringen maa bruke sin almindelige fuldmagt; men noget spesielt samtykke til at gaa videre med større forstrekninger mener jeg at regjeringen ikke bør anse sig at ha, for jeg tror vi alle har følelsen av at vi allerede har strukket os saa langt her, at vi er gaat længere end vi egentlig hadde tænkt.

Hagb. Lund: Jeg tilhører dem som den hele tid har holdt paa at statsmagterne bør gjøre hvad gjøres kan for at faa suvereniteten over Spitsbergen. De ofre som statsmagterne hittil har bragt i form av forskudtering til disse selskaper, synes jeg er litet at regne i forhold til hvad vi staar i begrep med at vinde. Man skal huske paa at der i aarrækker har ligget folk fra Troms og Finmarken paa Spitsbergen; sidste aar overvintret der ca. 8 000 mand fra disse fylker, mens der av utlændinger har været meget faa, idet de som regel reiser tilbake om høsten. Der har været en 60-70 svensker, nogen faa hollændere, og av andre nationer omtrent ingen. Med andre ord: Norge har saa store interesser deroppe, baade økonomiske og andre, at vi pligter at gjøre noget for at faa ordnede forhold paa Spitsbergen, og det kan vi først sætte igang naar vi faar suvereniteten. Dette har gjort at jeg i komiteen helt ut har sluttet mig til indstillingen, og jeg vil anbefale den saa godt jeg kan. Hvad Bjørnø-kullene angaar, er det vistnok saa at de kul ikke staar paa høide med de kul som nu utvindes paa Spitsbergen; men vi vet, alle som er noget kjendt med forholdene deroppe, at da man begyndte at utvinde kul fra Store Norske og fra Kings Bay's felter, saa var de kul man drev ut i de første aar, av en meget daarlig kvalitet. Dette er blit undersøkt, og rent videnskapelig er det blit paavist at det kommer av, at de kul som ligger øverst oppe, nærmest oppe i dagen, er blit forvitret gjennom aartusinderne, saa man maatte komme længere ned før man fandt kul som var kraftige og gode. Det ser ut som det er akkurat det samme som er tilfældet

paa Bjørnøen; jo længere man kommer end, desto bedre blir kullene. Det samme har været tilfældet ogsaa paa andre steder. Jeg gir denne oplysning, fordi jeg tror man ser lidt for mørkt paa det, naar man siger at kuldriften paa Bjørnøen er et daarlig foretagende; de som har overvintret paa Bjørnøen er av en anden mening end den, som tildels er kommet til uttryk her idag. - Saa vil jeg faa rette en bemerkning specielt til hr. Lian - jeg tror jeg kjender lidt til disse forhold - naar han sa at de sanitære forhold paa Spitsbergen var saa daarlige. Det er ikke rigtig. De sanitære forhold paa Spitsbergen er tvertom meget gode. De store selskaper har anlagt fuldt moderne sykehus, og der er læger deroppe hele aaret rundt; der ansættes læger for hvert aar, og der er en sanitetssøster som pleier de syke. Og statistiken viser at det er meget litet sykdom paa Spitsbergen, det vil hr. Lian kunne overbevise sig om ved at henvende sig til de læger som har gjort vintertjeneste eller har gjort aastjeneste paa Spitsbergen. Saken er at der paa Spitsbergen er overmaade litet av bakterier, og det viser sig at forkjølelsen ikke kommer blandt folk før de første norske skibe kommer derop; de bringer den med sig. Luften er ren, som den altid er i arktiske egne, og sykdom er der i virkeligheten litet av. Og naar man har garderet sig som man har gjort med vel forsynet apotek, sykehus, læge og sanitetssøster, bør man være tilfreds. De arbeidere jeg har hat anledning til at konferere med, som hører hjemme i Finmarken, og som er kommet tilbake fra Spitsbergen, har netop uopfordret understreket og rost de gode sanitære forhold ved de store selskaper deroppe. Saa sa hr. Lian at det var saa daarlig mat, fordi selskaperne selv ansatte sine kokker, som ikke hadde videre forstand paa matlavning. Dette staar stik i strid med de opplysninger jeg har faat; man lever tvertimot ualmindelig godt deroppe, og selskaperne har lagt vægt paa at skaffe god kost. Naar mine finmarkinger om høsten kommer tilbake til Finmarken, har i hvert fald flere av dem et utseende som i mange henseender minder om hr. Lians, de er fete og glinsende; de har hat det svært godt deroppe, de har ikke hat det ondt. Men hvis hr. Lian vil tale med arbeidernes repræsentanter, har de ogsaa uttalt til administrationen at de intet har at klage over disse forhold. Men det er enkelte ting man maa gjøre, og som jeg vil henstille til administrationen at foranledige, og det er at ethvert skib som gaar i fart paa Spitsbergen, forsynes med traadløs telegraf. Det er uforsvarlig at der den dag idag gaar skibe paa Spitsbergen som ikke har traadløs telegraf; med de umaadelige avstande og de farer som er i de farvande, bør traadløs telegraf være obligat indført. Det er jo saa at det er ikke bare under midnatssolen at trafiken gaar paa Spitsbergen; den er nu utvidet til at gaa der i hele september og oktober, og da er det mørkt deroppe, kulmørkt, og derfor klages der over at der ikke er fyrbelysning, og at det er vanskelig og tildels farlig at gaa ind. Jeg vil i denne forbindelse ogsaa henstille til regjeringen, ikke mindst som ordfører for fyrbudgettet, at der sørges for at der faaes fyrbelysning paa disse steder, naar vi faar suveraniteten. Endelig er det et andet forhold jeg vil nævne før jeg slutter,

og det er det at det viser sig hvert aar, at den eneste anledning arbeiderne og andre folk har til at komme fra Spitsbergen, det er leilighetsvis med sidste kulskib. Derfor hender det aarlighaars at folk, som har hat til hensigt at reise fra Spitsbergen, ikke har faat anledning til at komme med noget skib, og av den grund har de maattet overvintre. Det mener jeg gaar ikke an, og jeg vil henlede administrationens opmerksomhet paa dette forhold. Staten bør ha en baat, som er vel skikket for dette bruk, som kan gaa op i isen og hente de folk, som om høsten vil reise hjem, saa de ikke skal risikere at maatte overvintre der uten selv at ha gjort regning paa det og uten selv at ville det. Det er disse ting, jeg i denne forbindelse har villet nævne, fordi jeg har hørt saa meget om disse forhold. Jeg tror, administrationen bør ta dette under overveielse. Vi har jo opsynsskibe andre steder, og et godt skib, gjerne en traskute, men beklædt med kobber, forkobret, saa den taaler isen, tror jeg kan gjøre god nytte her. Saavidt jeg vet er mange av de skibe, som gaar paa Spitsbergen, traskuter, som er forkobret.

Rustad: Den ærede representant hr. Bernhard Hanssen ytret noget om, at vi skulde være blit fornærmet for den anmodning han stillet om, at komiteen skulde ta saken op igjen. Nei, paa ingen sæt og vis, men Stortinget maatte da beslutte, at den skulde gaa tilbake igjen til komiteen og komiteen skulde utførlig behandle den. I saa tilfælde maatte jeg da i komiteen komme med de opplysninger, som er avgitt av Spitsbergen-komiteen i mai 1921, da staar i St.med. nr. 17, og vi kan selvfølgelig trykke op igjen altsammen, men det mente jeg, og mener fremdeles, bør være unødvendig. Der var talt om, at der skulde være nye og flere opplysninger. Statsraaden nævnte, at endnu idag kan der ikke opgives noget resultat med hensyn til driften i indeværende aar, saa vi kommer ikke lenger end denne beretning; den blev supplert av statsraaden, men noget særlig nyt utover dette fremkom der ikke. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa det med hensyn til en gjenoptagelse av komiteens arbeide.

Der var talt om prisen - den kan ikke opgives. Allerede ifjor var der besked om, at prisen vilde reguleres efter den engelske pris, og hvorledes den da falder ut, det faar man jo vente med, til man faar det endelige oppgjør. Idag kan vi ikke si det. Den har været altsaa fra 207 kroner pr. ton og nedover, og hvordan den blir nu i de nærmeste dage, vil komme an paa den engelske. Det blev anført, at de engelske kul falder, produktionsomkostningerne i England falder, og man faar gaa ut fra, at de enorme omkostninger, som har været forbundet med at bryte kul paa Spitsbergen og Bjørnøen, ogsaa blir reducert.

Stousland: Hvis jeg ikke misforstod den ærede handelsminister, gav han uttrykk for den opfatning, at departementet skulde kunne fortsætte arbeidet og anvende midler, hvis den foreliggende indstilling - faar vi vel kalde det - blir vedtat. For mit vedkommende vil jeg ta en liten reservation baade av formel og reel art. Det, som foreligger

til Stortingets avgjørelse, er en meddelelse fra vedkommende stortingskomite, og den konkluderer med, at dokumenterne vedlægges protokollen. Naar jeg stemmer for den indstilling, saa er det, fordi jeg ikke forstaar, at man godt kan la det være, men jeg lægger ingen bemyndigelse og heller intet avslag med hensyn til en eventuel bevilgning, saa statsraaden maa ikke se tilslutning til en bevilgning i en konklusion, som gaar ut paa, at saken vedlægges protokollen, for min stemmes vedkommende.

Præsidenten: De følgende talere har indtil 5 minutter.

Statsraad Mowinckel: Nei, jeg ser ingen slik bemyndigelse i vedtagelsen av indstillingen, og det sa jeg heller ikke, men jeg sa, at hvis Stortinget ikke vil, at regjeringen skal fortsætte paa denne vei, maa det uttrykkelig si det, det maa da si, at der skal stanses, og da maa Stortinget ta ansvaret for de følger, som derav vil fremgaa, at man løser det økonomiske baand, som har bestaat og bestaar mellem selskaperne og staten.

Hr. Lund var atter inde paa dette, at han ikke trodde, vi hadde tilstrækkelig sikkerhet, hvor det gjaldt salg til utlandet. Jeg kan ikke forstaa det, for i den kontrakt, som er avsluttet med disse selskaper, staar det i § 5:

"Selskapet forpligter sig til - inden 1ste januar 1924 eller i hvertfald saa længe selskapet staar i gjældsforhold til staten - ikke uten Handelsdepartementets samtykke at foreta salg eller pantsættelse av selskapets eiendommer og rettigheter. Likeledes forpligter undertegnede aktionærer som eneaktionærer i selskapet sig til i samme tidsrum ikke at selge aktiemajoriteten uten Handelsdepartementets samtykke."

Der er truffet alle de kauteler, som tænkes kan for at hindre, at selskaperne gaar over paa fremmede hænder, og naar man vet, at man her har med lojale folk at gjøre, tror jeg ikke, at man behøver at frygte de ting.

Repræsentanten hr. H. Lund henstillet til regjeringens overveielse forskjellige ting, som visselig vil være av den største betydning, og jeg for min part kan love, at regjeringen vil ha sin opmerksomhet henvendt paa dette. Men som hr. Lund uttrykkelig sa, gjælder det her ting, som ikke godt kan bli utført fra den norske regjerings side, før suvereniteten over Spitsbergen er sikret.

Den ærede repræsentant hr. Halvorsen henstillet til regjeringen at gi opplysninger om, hvorledes forhandlingerne med hensyn til suvereniteten over Spitsbergen nu stiller sig. Jeg beklager, at jeg ikke var opmerksom paa henstillingen, første gang hr. Halvorsen hadde ordet, ellers hadde jeg vel i korthet kunnet gi besked. Som jeg sa isted, jeg trodde ikke, at der idag skulde bli nogen diskussion om disse forhold, suvereniteten skal jo ikke behandles idag. Men hvordan

forhandlingerne staar kan det ikke være noget i veien for at gi ganske kort opplysning om. Jeg gjør dette med statsministerens tilladelse, og jeg tar alle reservationer like overfor utenriksministeren, som ikke er tilstede. Det er kun efter hukommelsen, at jeg kan gi de opplysninger, som jeg nu fremkommer med, og da er forholdet det, at som det vil erindres, blev det besluttet, at grubelovgivningen skulde underkastes en foreløbig diskussion med endel av de interesserte magter, - det var Sverige og England -, forinden man gik til den kommission, som skal nedsættes av den hele gruppe av interesserte magter, og hvor endelig skal drøftes de bestemmelser, som det her er tale om. Disse underhandlinger som for længe siden er avsluttet for Sveriges vedkommende, idet man der har opnaad enighet, har været fortsatt med England, og med England er man endnu ikke kommet til enighet. Der har stadig reist sig nye vanskeligheter, nye krav, slik at man endnu ikke har naadd frem. Særlig er der en meget viktig dissens, det er spørsmålet om hvor stort i utstrækning utmaalet skal være for en mand der skjærper paa Spitsbergen. Der har været delte meninger mellem England og Norge til den sidste tid, idet England kræver efter norsk mening uforholdsmæssig store rettigheter for disse utmaals vedkommende, og det lot til at man i virkeligheten ikke kunde naa til en endelig enighet med England paa dette omraade. Man fandt da at det kanskje nu var rigtigst at gaa til at faa den kommission sammensat, som staar omtalt i traktaten, og at forelægge for kommissionen hele spørsmålet, saaledes at man kom til en endelig avgjørelse av disse spørsmål. Dette syntes man man hadde saa meget mere grund til, som der fra hollandsk side nu er reist spørsmål om man ikke snart vil søke at faa disse ting endelig op og avgjort, - en henstilling som tydelig viser at Holland er litt toucheret over at man har underhandlet underhaanden med Sverige og England og gaat Holland, som jo ogsaa pretenderer og har interesser paa Spitsbergen, forbi. Der er god grund til at tro, at Hollands aktion ikke var uten forbindelse med den agitation, som fra engelsk side er drevet mot Norges stilling paa Spitsbergen. Det er dette store Northern Exploration Company, tror jeg det heter, som har en masse penger, og en mægtig presse som forbundsfælle og som har agiteret meget sterkt for at England bør sikre sig den ledende stilling paa Spitsbergen paa grund av de vældige rigdomme og de store herligheter, som det paastaaes er tilstede der. Der er altsaa grund til at tro, at dette Exploration Company som et ledd i sin agitation mot Norge ogsaa har faat Holland med, altsaa en ikke ganske ubetænkelig ting. Dette Exploration Company har iaar foranlediget at en engelsk officiell sakkyndig kommission, hvor der sitter meget fremtrædende sakkyndige, har besøkt Spitsbergen for at undersøke forholdene deroppe. Vor norske komite, som var der oppe iaar, traf ikke denne kommission; men hvis resultatet av denne kommissions arbeide skal maales ved den høist ubehagelige og agitatoriske artikkel som stod i "Westminster Gazette" for iforgaars, ser det jo ikke bra ut. Det sidste vi har hørt er imidlertid et telegram fra Vogt i London, hvori han siger, at han hadde grund til at tro at

England nu i løpet av meget kort tid, kanskje inden en uke, ville akseptere det norske forslag. Dette foranlediget igjen at utenriksministeren fandt at vi burde utsætte med det officielle kommunike, som allerede er planlagt, om sammenkaldelsen av kommissionen, og vente indtil vi fik se Englands svar. Det er selvfølgelig, at vor stilling vilde bli saa meget gunstigere om vi var færdig med England, som vi er det med Sverige, før vi kom til kommissionen; for hvis vi ikke det var, vil ikke bare England fremholde sine krav, men disse krav vil formentlig smitte baade paa Holland og kanskje ogsaa paa Sverige, slik at vi kanskje ikke naadde stort længer end vi var da vi begyndte. Slik er stillingen, og saavidt jeg vet og erindrer, tror jeg dette i alt væsentlig er en korrekt fremstilling av hvorledes forholdene ligger an. Man kan altsaa i den aller nærmeste fremtid vente et av to: Enten at England akcepterer vort forslag, og vi da kan gaa til kommissionen noksaa vel forberedt og betrygget, eller at England ikke akcepterer vort forslag eller slet ikke svarer, og vi da allikevel maa gaa til kommissionen for at se at faa en endelig avgjørelse paa disse spørsmaal. Derefter blir det Stortingets sak at ta standpunkt til den endelige avgjørelse av, hvorvidt vi skal overta suvereniteten over Spitsbergen eller ikke.

W. Konow: Det som er det betænkelige ved dette forhold til de forskjellige kompanier, det er ikke at man kjøper kul og at man betaler disse leveranser, men det er det at man maa alltid gi forskudd til selskaperne. Man maa betale for hjemsendelsen og betalingen av arbeiderne, og man maa gi forskud for den kommende drift. Det er det som har gjort at det hele blir svævende. Naar vi nu skulde vedta en beslutning her, skulde det jo synes at maatte være den beslutning som handelsdepartementet selv har formet i stortingsmeddelelse nr. 17, og som gaar ut paa at de av handelsdepartementet avsluttede kontrakter om kjøp av kul: a) med Bjørnøen, b) med Kings Bay og c) med Store norske Spitsbergen godkjendes, og at man gir handelsdepartementet bemyndigelse til i løpet av sommeren 1921 yderligere at avkjøpe Bjørnøen a/s indtil 12 000 ton kul mot kontant betaling. At de der setter til "kontant betaling", da vi alltid ikke alene har betalt kontant, men ogsaa git forskud for de kul som vi ikke har mottat, falder mig noget underlig. Men dette er vel det egentlige, som regjeringen eller handelsdepartementet henstiller til Stortinget at avgjøre, om de vil godkjende dette eller ikke. Men naar det formes under den vake og tvetydige form, at meddelelsen vedlægges protokollen, har vi i grunden hverken godkjendt avslutningen av disse kontrakter eller git regjeringen og handelsdepartementet godkjendelse av en kommende yderligere kontrakt med a/s Bjørnøen. I det hele er det noksaa underlig at man med a/s Bjørnøen, som har leveret de daarligste kul, slutter kontrakt om leverance av tilsammen 82 000 ton, men med de andre selskaper, som har gode kul, slutter man kontrakt om 85 000 ton. Det er det som ogsaa for mig har været gjenstand for forundring. Hvorfor skal man endelig kjøpe disse kul fra Bjørnøen? Det har jo ikke den interesse for os dette med Bjørnøen heller som med

Spitsbergenkompaniet, hvis jeg tænker paa det forhold som handelsministeren har uttalt sig om - og ogsaa komiteens formand - at det var av særlig interesse at man paa Spitsbergen hadde norske selskaper og ikke bare fremmede selskaper at bestille med, at ordne de forskjellige forhold med. Forresten har vi vel ikke andet at gjøre end at godkjende de kjøp, de overenskomster om kontrakter, som allerede er avsluttet. Men da stiller det sig det spørsmaal: kan det ikke nu være slut med dette, at kontrakter først skal forelægges Stortinget efterat kontrakterne er avsluttet med disse selskaper. Kan der ikke, naar neste Storting trær sammen, forelægges Stortinget forslag til avsluttelse av nye kontrakter, hvis man vil drive videre paa den samme vei, hvis man tror at det er av vigtighet for selskapet at ha sikker kjøper og en kjøper som betaler godt. I det hele tat, det synes mig at der for neste Storting burde forelægges en opgave over hvormange penge der har været utbetalt til disse forskjellige selskaper og hvad man har faat i valuta for dem, hvormange ton man har faat, til hvilken pris og hvad der gjenstaar i penge som ikke er betalt. Jeg synes, at Stortinget kunde ha ret til at fordre at man paa forhaand, før man avsluttet kontrakter og driver videre paa denne vei departementet har betraadt, fik det forlagt for Stortinget. Jeg vil ikke stille forslag med bestemt krav om det, bestemt forslag om det til vedtagelse av Stortinget, men det er min opfatning at man burde gaa frem paa den maate, og det vil jeg uttale og henstille til den ærede chef for handelsdepartementet, at neste gang der foreligger for Stortinget proposition eller meddelelse eller hva man vil kald det om disse forhold -, at det saa ordnes paa den maate at Stortinget faar avgjørelsen i sin haand. For det har man nu i virkeligheten ikke. Nu er det "bakefter", og vi er nødt til at godkjende hva der er skedd.

Wollnick: Jeg undret mig nok over at den ærede statsraad, da han først hadde ordet, efterat den ærede representant hr. Halvorsen hadde henstillet til ham at redegjøre for Spitsbergens spørsmaalets stilling, ikke kom med noget svar paa denne henstilling. Men jeg forstaar nu grunden, idet statsraaden ikke var helt opmerksom paa den. Nu har vi jo faat meddelelsen, og da jeg sluttet mig til den henstilling som hr. Halvorsen fremsatte, saa vil jeg takke for denne. Jeg vil si at jeg for mit vedkommende er i tvil om, hvorledes jeg skal stemme. For statsraaden uttalte baade første gang han hadde ordet og nu igjen, at regjeringen vilde ogsaa for fremtiden støtte selskapet, og han sa nu sidst, at hvis Stortinget ikke sier ifra, saa vil regjeringen fortsatte med at støtte i den utstrækning som den finder det paakrævet. Jeg mener at dette ikke kan gaa an. Og blir der ikke fremsat noget forslag, saa vil jeg gi uttrykk for min opfatning ved at stemme mot komiteens indstilling. Jeg synes ikke, det er mere end rimelig, at Stortinget forlanger at regjeringen herefter fremlægger for Stortinget sit forslag om videre støtte, og at Stortinget da for hver enkelt anledning kan faa ta det standpunkt som det finder er riktig. Men saaledes som saken nu

ligger an, har vi jo statsraadens gjentagne uttalelser for at regjeringen vil fortsatte med at støtte selskapet, hvis Stortinget ikke nu sier ifra. Dette kan jeg ikke være med paa, at gi regjeringen carte blanche her, og derfor vil jeg stemme mot, hvis der ikke fremkommer et andet forslag.

Lian: I anledning av de bemerkninger som faldt fra hr. Hagb. Lund vil jeg først faa lov til at si, at jeg kan ikke forstaa, hvad min person har med denne sak at gjøre. Jeg synes i det hele tat det blir noget trivielt dette med den evige chikanering av en mands utseende. Og jeg vil si, at det vidner ikke om nogen særlig høi kultur hos de stortingsmænd som kan sitte og fnise ad den slags uttalelser, naar de fremkommer her i Stortinget. - Med hensyn til selve saken har jeg paa saklig maate fremholdt de skriftlige henvendelser jeg har faat fra arbeiderne paa Spitsbergen om at aarsaken til konflikterne ikke er lønsspørsmål, men disse andre spørsmål som jeg har nævnt, transportforhold, provianteringsforhold, de sanitære forhold og den ting at de ikke kan faa en meddelelse fra hjemlandet eller sende en meddelelse til hjemlandet uten at det blir sensurert av selskapet, og jeg antar, at enhver er enig i at det er et forhold som bør rettes paa og som kan rettes paa. Jeg har ikke sagt at selskapet gir arbeiderne daarlig mat. Men arbeiderne klager over at tilberedningen og lagringen av maten er daarlig, og de kræver at de selv skal faa lov til at ansatte den kjøkkenbetjening, der tilbereder maten. Det er ikke det samme som at beskyldte selskapet for at servere daarlig mat. Jeg sa tvertimot, at raastofferne har de erklært er udmerkede. Alt hvad selskapet sender opover er udmerket godt, men det er den skjødesløse maate at behandle og tilberede maten paa. Dette er forhold som jeg synes staten bør ta hensyn til. Jeg synes ikke, der er nogen grund til at komme med personlige bemerkninger, naar man kommer med et sakligt indlæg som jeg gjorde.

Hagb. Lund: Naar jeg uttalte mig som jeg gjorde, saa var det, fordi jeg kjendte til at arbeidernes repræsentanter spesielt for administrationen har uttalt, at de intet hadde at klage over, og fordi jeg vidste efter personlig konferanse med folk, som kom fra Spitsbergen, at den mat de faar ved Kings Baykompaniet og de store norske kulkompanier er utmerket. Det gjælder saavel raastoffene som tilberedningen. Enhver vil forstaa, at er maten tilberedt daarlig, maa det være det samme som at de faar daarlig mat; men maten er godt tilberedt, derom foreligger der bestemte meddelelser deroppefra, og det er bekræftet til administrationen, idet arbeidernes repræsentanter uttrykkelig har uttalt, at de intet har at klage over. Naar hr. Lian optok min skøieragtige sammenligning fornærmelig, saa ber jeg ham herved om min uforbeholdne undskyldning.

Rustad: Det maa være indløpet en misforstaaelse her angaaende saken og sakens behandling. I meddelelsen side 7 vil man se, at departementet har anset sig bemyndiget til at avslutte disse kontrakter, men sier det: "Departementet finder

imidlertid, at de avsluttede kjøpekontrakter bør undergives kgl. approbation, og at en meddelelse om saken bør tilstilles Stortinget." Ved kgl. resolution av 8de juli er disse ting godkjendt, og departementet vilde da altsaa som det her sies gi meddelelse til Stortinget om det. Den er avgitt samme dag, 8de juli. Der er altsaa ikke nogen bemyndigelse hverken i den ene eller den anden retning til regjeringen fra Stortingets side. Stortinget har faat en meddelelse, den meddelelse faar man læse, og der er ikke andet at gjøre, saavidt jeg forstaar, end at vedlægge den meddelelse protokollen. Det er ingen æskning til Stortinget om at bevilge penge.

Buen: Jeg syntes nok ogsaa, at konklusjonen paa innstillingen stod i et eiendommelig forhold til overskriften, hvor det heter "godkjendelse". Men jeg forstaar det ikke anderledes, end at det som er gjort er gjort paa regjeringens ansvar. Vil man gjøre ansvar gjeldende mot regjeringen, saa faar man da reise det paa anden basis, idet det vel da blir protokolkomiteens sak i første række og derefter odelstingets. Men jeg kan ikke stemme mot innstillingen, for dette er en meddelelse vi har faat, som vi ikke har noget andet at gjøre med end at vedlægge den protokollen. Jeg mener, at en godkjendelse av spørsmålet foreligger ikke her for os. Idet jeg stemmer for innstillingen, ligger ikke deri hverken nogen tilslutning eller avstandtagen fra selve regjeringens beslutning, som den har fattet under eget ansvar. Komiteen hadde innstillet: St.med. Nr. 17 for 1921 vedlegges protokollen.

Bernhard Hanssen: Kun en kort uttalelse for at motivere min stemmegivning. Som av komiteens ordfører og nu sist hr. Buen uttalt vil jeg sige, at ogsaa jeg stemmer for komiteens innstilling, at dokumenterne vedlegges protokollen. Jeg ser ingen anden utvei nu for at bli dokumenterne kvit. Men deri ligger ingen godkjendelse av regjeringens handlinger. Det faar senere bli de konstitutionelle myndigheter, som faar godkjende eller gjøre ansvar gjeldende mod vedkommende, som har foretat disse transaksjoner. Men jeg vil som hr. Konow og flere uttrykkelig ha sagt, at i denne stemmegivning legger jeg heller ingensomhelst bemyndigelse for regjeringen til videre at bevilge forskud og avslutte kontrakter med Spitsbergenselskaperne. Det samme har ogsaa hr. Halvorsen uttalt. Jeg vil henstille, at der blir fremgaat paa konstitutionel maate, at der vil bli forelagt Stortinget proposition og forslag til bevilgning, og at vedkommende kontrakter blir forelagt til godkjendelse, før de avsluttes. Det er min mening, og det vil jeg ha sagt, før vi gaar til votering.

Magnus Nilssen: Jeg uttalte sist jeg hadde ordet, at jeg vilde ta under alvorlig overveielse at stemme mot innstillingen for dermed yderligere at markere min stilling til denne sak, og jeg sa, at om den blev forkastet, fik det bli en sak for sig, hvad man senere skulde gjøre. Jeg erkjender imidlertid, at rent formelt set er det en litt

ekstraordinær fremgangsmaate, naar innstillingen gaar ut paa, at meddelelsen vedlægges protokollen. Jeg kan da ogsaa innta det standpunkt, at jeg ikke stemmer mot innstillingen, idet jeg henholder mig til, hvad der er sagt av repræsentanterne Buen og Bernhard Hanssen i saa maate. Fra min side betyr det aldeles ikke, at jeg gir min tilslutning til de transaktioner, som er foretat, eller nogen bemyndigelse til, at man fortsætter paa samme maate. Jeg forbeholder mig, om jeg faar befatning med dette, at staa fuldstendig frit i saa maate.

Votering:

Komiteens innstilling bifaldtes mot 1 stemme (Wollnick).

Præsidenten: Præsidenten skal forhøre hos handelsministeren, om der er noget til hinder for, at denne indstilling offentliggjøres?

Statsraad Mowinckel: Det er et meget kinkig spørsmål. Var det ikke bedst, at det bare blev offentliggjort, at Stortinget besluttet, at en "indstilling fra næringskomite nr. 1 om godkjendelse av de av Handelsdepartementets avsluttede kontrakter om kjøp av kul paa Bjørnøen og Spitsbergen m.v. vedlægges protokollen"?

Præsidenten: Ikke "godkjendelse", men "meddelelse fra regjeringen om de avsluttede kontrakter".

Statsraad Mowinckel: Ja, meddelelse.

Præsidenten: Præsidenten har intet imot, at offentliggjørelsen sker i den form.

Bernhard Hanssen: Det er nødvendig at formen nøie overveies, for dette om godkjendelse kan let misforstaaes.

Præsidenten: Ordet "godkjendelse" vil ikke komme ind i meddelelsen. Det vil kun hete, at stortingsmeddelelse nr. 17 om endel avsluttede kontrakter om kul blev overensstemmende med indstillingen besluttet vedlagt protokollen.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 19.40.